

ઉચ્ચ નગરીનો

Ms No. 96

ચતુરસિંહ ઠગારો.

ભાગ બીજો.

મનરંજન કરનારી વાર્તાનો
મોટો સંગ્રહ.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,
શા. નારાયણભાઈ મોતીલાલ.
ગુરુસેલર—અમદાવાદ.

સં ૧૨૫૦.

સં ૧૯૨૧

આવૃત્તિ ત્રીજી.

છપાવનારે સર્વ હક રાખીને રાખ્યા છે.

તી 'પ્રજ્ઞા હિતાર્થ' ગ્રંથાલય પ્રેસમાં પટેલ. ડાહ્યાભાઈ
દક્ષપતરાએ બાંધ્યું છે. શાહપુર નવી પોસ્ટ—અમદાવાદ.

ક્રિષ્ના આર. આચાર્ય.

૨૨૨

વગર ભારતરે અને થોડી મહેનતે મહાબલી
અંગ્રેજી શીખવાનું પુસ્તક.

એ ગાઇડ ટુ ઇંગ્લીશ ટીચર.

તમે જો બીજા પુસ્તકો ખરીદ કરી કંટાળ્યા
હોય તો ખરીદો.

એ ગાઇડ ટુ ઇંગ્લીશ ટીચર.

કીંમત ૧-૮-૦

નજીવી કીંમત માટે પોતાનો અમુક વખત ગુમાવતા
નહીં. આ પુસ્તકથી અંગ્રેજી બીજકુલ નફી બજેલો માણસ
પોતાની મેળે અંગ્રેજી વાંચતાં તથા લખતાં તથા બોલતાં
ઘણી સહેલાઈથી શીખી શકે છે. આ પુસ્તક ચીઢાર્થીઓને
તથા પરચુરણ ધંધાવારીઓને તથા નોકરીઆત માણસોને
શીખવાનું આ ઉત્તમ સાધન છે.

બહાર ગામ વી. પી. થી. મોકલવામાં આવશે નોટપેડ
કાગળ લેવામાં આવશે નહીં.

મળવાનું ટેક.જી.

શાહ. નારણલાલ મોતીલાલ બુકસેલર.

રીઝીસા—અમદાવાદ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૫૪૮૧ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ મંત્રુરસિદ્ધ ઠગાસો-૨

વિષય ૬૪૫૫:૩

ઉજ્જેણ નગરીના

અમદાવાદ

અમદાવાદ

અમદાવાદ

ચતુરસિંહ ઠગારો.

ભાગ બીજો.

વાર્તા પેહલી.

અલખેલીના આંકડાને ઉતારનાર અલખેલો મળ્યો.

આ ઉજ્જેણ નગરીના મોતી ચોકમાં માનકુંવર નામની એક અલખેલી સંગીત શાસ્ત્રોનો અનુભવ ધરાવનારી નાયકા રહેતી હતી.

આ મનહરણી રતી કાન્તા સરખી શોભી રહેલી અને આખી ઉજ્જેણ નગરીને પોતાના મોહરૂપી કુપમાં હુઆવી દબાવેલાની આંખોની પુતલીઓથી સર્વેને વશ કરી લીધા હતા. જેના મહેલની નીચે ખુફરી તરવારનો પહેરો હતો, તેને મળવા જવાની ઉમેદ રાખનાર, તેને ફક્ત નજરાયા દાખલ પાંચ મહોરો નીચે ચોકી કરનારને આપી મોહનીનો હુકમ મેળવ્યા વગર ઉપર જવાની કોઈની છાતી ચાલતી નહોતી.

તે મનમોહની અલખેલી છકેલી છટેલી ચતુર ચતુરની ચતુરાઈ ઉપર હડતાલનું પાણી છાંટી તેણીના આંકડાને વાળી નાંખી પોતાનો અમરકાર બતાવવાને માટે આપણો પ્રવીણ ચાલાક ગુલમેર ઉરફે અ-

તુરસીંહ ધણા દીવસ થયા તલ્લી રહ્યો હતો. અને તેનું ચીન તેને કેવી રીતે ઠગવી તેના વિચારમાં તલ્લીન થઈ ગયું હતું.

તે માટે પોતાનો વીચાર ઘડ કરીને ચતુરે નવી નવી પ્રકારની મીઠાઈ બનાવી, જે મીઠાઈ આ ઉંજેણુ નગરીમાં કદી પણ બનતીજ નહોતી અને તે મીઠાઈ આજદીન સુધી અલબેલી માનકુંવરના જોવામાં કે ચાખવામાં પણ આવીજ નહોતી.

તે મીઠાઈનો એક ખુખીદાર ખુમચો ભરીને ઠગ બપોરના પાંચ વાગે તે માનવંતી અને આખી જિજ્ઞેષીને પ્રીય થઈ પડેલી માનકુંવરના મહેલની નીચે નિકળીને બોલવા લાગ્યો કે, 'અજબ હે હમારી મીઠાઈ જો આવે ઉસકું દે ગગનની મોજ દીખાઈ, ખાતેહી ઉસીકા બદનકા રંગ જાવે પલટાઈ, જો દેખે ઓ ન ચાખે ઉને અપની ઉમર ગુમાઈ! લ્યોરે રંગી લે ! છેલ છખીલે છખીલેંકી મીઠાઈ ! ખાવે શો મોજ પાવે, સ્વર્ગમેં જાવે વધમાનમે બેઠકે આવે, ઉસીકું મીઠાઈ બનાવેવાલે રંગ ઝોર રામણીમેં ગાવે. એશી હે ઉસકી ખુખી. ક્યા મમાર ખાતા હેં, ક્યા ઓ દામ બચાવેવાલા ખાતા હેં, જો રંગી હેં મદમસ્ત હે ઝોરકું મસ્ત બનાવે હેં, વોહી એસી મીઠાઈ ખાતા હેં, મજા પાવે હેં, ઝોર ઝોરકું મજા દેકે, મજા લુટતે, ઝોર લુટાવે હે. હે કોઈ ખરીદદાર હે, કોઈ મનમોજી મતવાલે અલબેલે ઝોર અલબેલીઓ ! હમતો કહેતે હે કે બસ સુમકે સરદાર હે, પેસેકે બચાવેવાલે જીકો જલાવેવાલે હે, ક્યા ખાયગા કીયા ખીલાયગા, હરામકા લેગા, ઝોર હરામમેં ગીરાયગા; ન ખાયગા, ન ખીલાયગા, આયા વેસા જાયગા.

આવી પ્રમાણે ચતુર ઠગારો બોલતો બોલતો અહીંથી તહીં ને માનકુંવરના બંગલાની આસપાસ ફરવા લાગ્યો એટલામાં ચતુરની

રંગીલી બાપાનો રંગીલા શબ્દો તે માનકુંવરનાં અંતઃકરણને વીધી આરપાર નીકળી ગયા !

માનકુંવરે તરત પોતાના મ્હેલની બારીમાં આવી તે મીઠાઇ વાળાને બોલાવીને કહ્યું કે એ મીઠાઇવાલા ઉપર આવ ઉપર આવ.

ચતુર—દેખી તુંએ ? મેરી મીઠાઇ કયા ખાયગી ઓર કયા લેગી ! લેનેવાલેકી સુરત તો દેખ ! તુંએ ઉસીકી દહેજત ચખનેકી હોનો, તું નીચે આ, મેંતો નહીં આજિગા. બોલ કયા કહેતી હે, મેંતો એ ચલા.

માનકુંવર—વાહરે મીઠાઇવાળા ! તેરી મીઠાઇખી અવળ હે. ઓર તુંખી અવળ હે, તેરી બોલી ખી અવળ હે, તેરે ઢંગ ઓર તેરા નખરાની રંડીઓસેખી ખુરા હે. રંગ મદ-જ્વેખન ખી ઓર હે. ધસ વાસ્તે તું એસા બોલતા હે આતા હે કે નહીં.

ઠગારો—તું આતી હે કે નહી, ઉપર આનેકી ઓર જાદી કીમત પડતી હે, વોતું દેતી હે, તો મેરી મીઠાઇની દહેજત ચખનેકું ખાયગી નહીં તો ચલીજાં તેરે ધરમે, નહીં, લેના, નહીં દેના ફાક-ટકા કયું રખા રહીં હે.

ચતુરના આવા રદ્યબેદક શબ્દો સાંભળવાને વાર માનકુંવર પોતાના અભિમાનમાં વધારે ડોલવા લાગી. અને એકદમ નીચે ઉતરી આવી, ઠગના હાથમાં બે સોનામોહોર મુકી, તેના ખુમચો તેના માથા ઉપરથી ઉતારી, પોતાના સીપાઇના માથા ઉપર મુકી, ઠગનો હાથ પકડી ઉપર લઇ ગઇ, અને ઠગને કહેવા લાગી કે એ મીઠાઇ વાળા તારો આ આખો ખુમચો મને આપી દે અને તેના જોટલા દામ થાય તે માગી લે.

ઠગારો—(ખુમચો તેના હાથમાં આપી દઇને કહ્યું કે,) ઓ, અલબેલી ! તમે મારી મીઠાઇનો સ્વાદ ચાખી તમારા આત્માને અને

તમારા છેલ છખીલા ખીજ આત્માઓને રીઝવીને પછી પછસા આપજો તમે ક્યાં પછસા દેવામાં કમજોર છો અને પછસાની ખુટ નથી વળી હું આના કરતાં ચાર ધણી સરસ મીઠાઈ કાલે બનાવી લાવીશ પોતાના ચટકામાં હવે આજ ખચિત સપડાયા વગર રહેનાર નથી એવી તેની પકી ખાત્રી થવાથી.

ચતુર રોજ ને રોજ નવી નવી મીઠાઈઓ બનાવીને માનકું-વરને ખવરાવવા લાગ્યો તેથી માનકુંવર ચતુરસીંહ ઉપર પ્રસન્ન પ્રસન્ન થઈ ગઈ અને ચતુરને પોતાના મહેલમાં દાદરેથી ઉતરવા આપે નહીં. અને આંધળી ભીંત બની ગઈ! વાહરે તેરી મીઠાઈ ! વાહરે તેરી ચતુરાઈ ! વાહરે તારી મોહક બોલી ! તુંતો તુંજ છે ? તારા જોતું રમકડું મેં આજ સુધી ક્યાંય જોયું નહોતું ! પણ તારા જોતું રમકડું તો રાજ મહેલમાં શોભે. પછી આવી રીતે મીઠાઈ વહેણી રખડવામાં કદી સોભતું હશે ? તેરે જોસે કામ કે દુકડાસે મેરે તનકે દુકડે કર ડાલા હે કેસી અજબ તેરી આંખમેં મોહની ભરી હે.

એક દીવસે તે માનકુંવરે ચતુરને કહ્યું કે, મીઠાઈ વાલે! આજ તો તમે મારી નજર આગળ ઉતમ પ્રકારની મીઠાઈઓ બનાવો, જોકે તમારી દારીગરી કેવી છે.

ઠગારો—ઓ અદ્ભુતેલી ચતુરની મીઠાઈનો સ્વાદ ચાખી મસ્ત બનેલી માનકુંવર મારી ક્યાં ના છે. આપો, રૂપીઆ નગરમાં જઈ, અને માલ મસલો લાવીને તમારી સનમુખ બનાવી તમારા અને તમારા સર્વે આ લોકોને, અને તમારે ત્યાં આવતા જતા ધકાં ખાધા આસહી જીવડાઓના મગજ તર કરી નાંખું પછી કંઈ છે ! પછી માગું તે ધનામ આપશે કે ? જો હોય મરજી તો આપો વચન ! નહીંતો બંદા આ ચાલ્યા.

માનકુંવર—હા! હા! આપીશ. લે આ માઈ વચન! તમારા કરતાં મને વધારે શું છે! લો રૂપીઆ, અને જાઓ બજારમાં, લાવો માલ મસાલો. બાદ તે રૂપીઆ લઈ બજારમાં ગયા; માલ મસાલો લીધો અને તેની સાથે જુદી જુદી જાતનો નીસો ચઢે તેવી જુદીજુદી કેશી વસ્તુઓ પણ લીધી અને તે લેઈને તરત માનકુંવરના મહેલમાં દાખલ થયો. ચતુરની મીઠાઈ બનાવવાની ચતુરાઈ ઉપર આસક પડેથી માનકુંવર, ધરતું, અને ધરમાં આવનરાઓને સન્માન દેવાનું સર્વે ત્યાગી દઈ ચતુરની બાજુઓમાં બેઠી અને એક ધ્યાનથી તે કેવી રીતે બનાવે છે તે જોવા લાગી.

બોલ બોલતામાં અનેક પ્રકારની મીઠાઈઓ બનાવી તઈયાર કરી. આજે માનકુંવરે પોતાના રંગીલા આસકોને આ મીઠાઈનો રંગ ચખાડવા માટે નોતરા દીધા હતા; ને તે નોતરાને માન દઈ નીમેલા વખતે માનકુંવરના મહેલમાં હાજર થઈ ગયા.

વખત થતાં સર્વને પલંગ ઉપર બેસાડ્યા, તે જોઈને ઠગ પોતાના હાથની બનાવેલી કેટલી ભરેલી મીઠાઈ પીરસવા લાગ્યો. આ મીઠાઈ ખાતાંજ. માનકુંવર તેની દાસી અને સરવે પરોણા, સીપાઈઓ નોકરો ચાકરો જમીન આધીન થઈ, એક એકના શરીરને પકડી આજોટવા લાગ્યા.

આ જોઈ ઠગારે માનકુંવરનો બંડાર લુટ્યો, અને ત્યાર પછી ત્યાં આવેલાઓના માથા મુંડી નાખી ઉપર ચુનો ચોપડી મેસથી મોઢું રંગી દઈ સર્વેનો માલ ઉતારી રાતના અગીઆર વાગે પોતાના ઘર ભેગો થઈ ગયો.

આજ રાતે માનકુંવરના બંગલામાં કેમ અંધાઈ છે, કેમ સુનકાર છે સીપાઈઓ ક્યાં છે? મહેલનો દરવાજો રક્ષણ વગર ઉઘાડો

કેમ પડ્યો છે તે જોઈને ધણાક લોકો તે માટે પોતાના તર્ક વીતર્ક દોડાવવા લાગ્યાં. પણ કોને પડી છે કે ઉપર જમણું બન્યું છે તે જુઓ.

ઐટલામાં ત્યાંથી રોન કરતો કોટવાલ નિકળ્યો અને તેણે આવા પ્રકારનો રક્ષા વગરનો ઉધાડો પહેલો માનકુંવરનો બાંગલો જોઈને પોતે તેના મહેલની ઉપર ચઢી ગયા.તો ત્યાં તેણે બધાને મુડદા પહેલાં જોઈને તે તો અબળયજ થઈ ગયો. તેણે વીચાર કર્યો કે, જો હું આ બધાઓને સચેત કરવા જઈશ. 'આવબલા પકડ ગલા.' ધરસે ભગના ભલા, ઐટલું કહેતાને વાર કોટવાલ છ પાંચ ગણી ગયો.

સહવાર પડી બપોર થયો સાંજ પડવા આવી, ત્યારે સર્વેના મગજમાંથી નીશાની કેશ ઉતારવાથી સહુ જણાઓ સચેત થઈ એક મેકના મોઢા જેવા લાગ્યા. અને આરસી શામે મોડામાં મો રાખી બોલ્યા કે, આતો પેલો ઠગ, માથા મુડી ગયેલ. ચુનો ચોપડાવી મયો, કાળુ મોઢું પણ કરી ગયો અને ઉપરથી માલ પણ ઉઠાવી ગયો વાહરે ઠગારા! તારી માથે તનેજ જણ્યો છે ? ધન્ય છે તારી છાતીને ? ધન્ય છે તારી બુધિને ! વાહરે હીંમતગાર ઠગ ! તારી પણ આ નગરીમાં ખોટ હતી, જેવો રાજા વીક્રમ સર્વેના ચરીત્રો જોવામાં હુશીયાર છે, તેવો તું પણ સર્વેને ઠગવામાં હુશીયારજ છે.

ચતુર માનકુંવર ચેતી જઈને પોતાના ભંડારમાં ગઈ અને જેવા લાગી તો ભંડારને ખાલી દીડો. તે જોતાંજ માનકુંવર બેશુદ્ધ થઈ જઈ નીચે પડી ગઈ. તે ધણીવાર પછી સુધિમાં આવી. બધાઓને બુપ્યુપ મોઢે પોતાને ઘેર જવાને રજા આપી. કપાળ ઉપર હાથ મુકી વીચાર કરવા લાગી. તેણીને કંઈક વીચાર દઢ થતા, તે એકદમ ઘરમાં ગઈ, એક સફેત વસ્ત્ર ધારણ કરી નીચે ઉતરી ગઈ તે ક્યાં

અછ તે કોના જોવામાં આવી નહી; આ ખખર રાજને થતાં કોધનો માર રહ્યો નહી.

વારતા ૨ છ.

એક સ્ત્રીના દાગીના છીનવી લીધા.

સોમવતી અમાસ હોવાથી ચતુરસી'હ થોડી મીઠાઇ દેવના નૈવેદ્ય તરીકે કેટલોક પુજા સાહીત્ય સાથે લાઇ નદીએ ન્હાવા મયો. નદીને કાંઠે એક મંદીર હતું, અને તે મંદીરમાં અનેક સ્ત્રીઓ અને યુવકો દેવની પુજા કરી રહ્યાં હતાં. ચતુરસી'હ પશુ સ્નાન કરી મંદીરમાં પેઠે અને દેવનાં દર્શન કરી દેવની પુજા કરી રહ્યા બાદ આસપાસ આંખ ફેરવી જુએ છે તો એક સ્ત્રી પોતાના અંગ ઉપરના બધા દાગીનાને દતારી સાથે પાણી બરવાને લાવેલા ત્રાંખાના હાંડામાં સુકી તેના ઉપર ખીજ ગાગર ઢાંકી, પોતાની આઠેક વર્ષની છોકરીને તેની પાસે બેસાડી નહાવા ગઇ, તેની ઉપર ચતુરસી'હની નજર પડી. પેલી સ્ત્રી હર હર ગંગે ! હર હર ગોદાવરી ! એમ બોલતી અને સ્ત્રીર ચોળતી નહાવા લાગી. આ સમયે સાંધી ચતુર પોતાની મુઠીમાં દસેક રૂપીઆ રાખીને, જે છોકરી દાગીના સાચવવા બેઠી હતી; તેની નજર પડે તેમ તેની પાસે એક રૂપીઆ નાંખ્યો પછી ત્યાંથી બે કદમને છેટે ખીજે રૂપીઆ નાંખ્યો એમ પંદર વીસ કદમ સુધી રૂપીઆ નાંખ્યાંજ કર્યાં. અને આમથી તેમ આંટા ફેરા કરવા લાગ્યો તે પેલી છોકરીએ દીઠા કોઇ ન જાણે તેવી રીતે છોકરી પોતાની જગ્યાથી હઠી એક પછી એક રૂપીઆ ઉચકવા. મંડી તે ઉચકતી ઉચકતી છેક

વીસ કદમ દુર ગઇ એટલામાં ચતુરસી'હે સમય સુચકતા વાપરી જઈ તે હાંડા પાસે આવી, હાંડા ઉપરથી ગાગર ઉતારી નીચે મુકીને હાંડાની અંદર મુકેલા દાગીનાને કાઢી લઇ પોઆરા ગણી ગયો, અને આડી અવળી ગલી કુંચીમાં થઇ શરતો શરતો માત્રણને ઘેર આવી બેઠો, પેલી છોકરી રૂપીઆ વીણતી હતી તેના હાથમાં રૂપીઆ આવ્યા તે લઇ હાંડા પાસે આવી તો તે જોમનો તેમ પડેલો દીકો. તેની મા નહાઇને તરત ત્યાં આવી શરોર સાફસુક કરી લુગડાં પહેરી લીધાં અને દાગીના પહેરવાની દૃષ્ટિથી તે હાંડામાં હાથ ધાલીને લેવા જાય છે તો, તેના હાથમાં કાંઈ મળ્યું નહોં. તે સાંભળી પોતાની છોકરીને પુછતાં તે બેલી કે હું એમાં કાંઈ જાણતી નથી. હું અહીંઆંથી ચોડેક છેટે ગઇ હતી તે નીશાની કરીને ખતાવી તે શાઇ બાયડાના રૂપીઆ નીચે પડી ગયા હતા, તેમાંથી મને આઠ રૂપીયા મળ્યા છે તે આ લે; છોકરીનો દિતર સાંભળી લઇને તે સ્ત્રી મનમાં સમજી ગઇ કે પેલો ડગજ મારા દાગીના ઉઠાવી જવો જોઈએ એમ ધારી તે રહતીને કકળતી ઘેર આવી. ધરના માણસોએ પણ સાંભળી હજાર રૂપીઆના દાગીના ગયા તેની પોક મુકી શોક સાગરમાં ડુબી ગયા. અને તે સ્ત્રીને કહેવા લાગ્યા કે જાણે હવે નહાવા ! જોયું કે કેવો દેવ પ્રસન્ન થયો છે કે પથરના દેવ તે પ્રસન્ન કરવા જતાં મનુષ્યરૂપી દેવ પ્રસન્ન કેવો થઇ ગયો છે ! તે જોયો કે ફરીને જાણે દેવના દર્શન કરવા !

વારતા ૩ જી.

રાજા અને ડગારો.

આવી રીતે દરરોજ બનાવો બનવાથી અને મહોટા મહોટા અધિકારીઓથી પેલો ચોર ન પકડાવાથી પ્રજા ત્રાસ ત્રાસ પામી ગઇ.

હતી, અને તે સંબંધી સખત શરીયાદ રાજ પાસે આવવાથી તેની દાદ રાજ લાભ ન શકવાથી, રાજ અત્યંત કંટાળી ગયો હતો અને હવે શું કરવું ? તેના વિચારમાં પડી ગયો હતો, વિચાર કરતાં કરતાં તેણે એવો નિશ્ચય કર્યો કે ગમે તેમ થાઓ, પણ આજે મારે મરવું કે તેને મારવો અથવા જીવતો પકડી લેવો, એમાંનું એક કામ કર્યા વગર દરબારમાં હું કદી પણ જનાર નથી. આવી રીતે પકડો ઠરાવ કરીને તે માટે દરબાર ભરી શરવે દરબારીઓ સમક્ષ પોતાનો વિચાર રજુ કરી પાનનું બીડું પોતે ઉચ્છેદી લીધું.

રાજ ચતુર ઠગારાને જાતેજ પકડવાનું બીડું ઉચ્છેદ્યું છે એ ખાત માલણે ઘેર આવી ઠગને કહી અને વધુમાં રાજએ કરેલી (પકડ્યા સીવાય દરબારમાં નહીં આવવાની) પ્રતિજ્ઞા તેને જણાવી આ શહેરના તમામ દરવાજા બંધ કરાવ્યા અને પોતે જાતે રોન મારવા નિકળ્યો. આ વખતે ચતુર ઠગારે ધોખીનો વેશ ધારણ કરી લાંબને કેટલાક લુગડા લઈ તેના એ પોટલાં બાંધી બાંધે ચડાવી તે દરવાજા આગળ આવીને પહેરેગીરાને કહ્યું કે, ' આ મહારાજ સાહેબના લુગડા છે. તે તેમને સહવારે દરબારમાં જતી વખતે પહેરવાનાં છે, તેથી તેમણે મને આ વખતે આપી કહ્યું છે કે. સ્વચ્છ ધોખ સવારનો સાત વાગે પાછા લઈ આવજો, અને જો નહીં આવ્યો તો આજથી તને દરબારમાં આવતો બંધ કરી, મારા હુકમનો ભંગ કરવા બદલા તને શીક્ષા કરવામાં આવશે. તેથી હું તેના ખાસ હુકમથી અત્યારે ધોખા નિકળ્યો છું જો તે સવારના સાત વાગે ધોખેલાં લુગડા રાજને નહીં મળે તો હું તમારું નામ દહશ, તે માટે મને કંઈ પણ સજા થાય, અથવા મારા પેટ ઉપર લાત પડે તેનું જોખમ તમારે માથે લેવાનું

અને તેનો જવાબ આપવાનું મને લખી આપો છો ! છે તાકાત ! હોય તો, આપો પાછો જઈ ! મારી ક્યાં ના છે ! અને જે હીંમત નહીં હોય તો જવા દો ! આ સાંભળી પહેરાગીરો ખુબ ગભરાઈ જઈને કપડાની સાથે દરવાજે ઉઘાડી આપી તેને નદીપર જવા દીધો. ઠગારો તરત નદી પાર ગયો. અને લુગડાના પોટલા ઉઘાડી નાખી નદીમાં નાખ્યાં, અને તેમાંથી બે ચાર ભેગા લઈને હિસ્સો હિસ્સો કરીને કપડા ધોવા લાગ્યો.

થોડાક સમય વીતી ગયા પછી ફરતો ફરતો રાજા દરવાજા પાસે આવ્યો અને પુછ્યું કે, ' આ તરફ કોઈ આવ્યો હતો. ' તે સાંભળી દરવાજે કહ્યું કે, ' સાહેબ ! ફક્ત આપનો ધોળી આપના કપડા ધોવા હમણા નદી ધાટે ગયો છે.

આ સાંભળી રાજાએ તરત દરવાજે ઉઘાડાવ્યો, અને તે ધોળી કોણ છે ? તેની ખરી તપાસ કરવા માટે પોતાના ધોડાને નદીના ધોવાના ધાટ તરફ દોડાવ્યો. પોતા તરફ કોઈ ધોડેસ્વાર આવેછે, તેના ધોડાના પગલાના પઠતા પડધા સાંભળીને ચતુર ઠગે એકદમ હિસ્સો હિસ્સો કરવાનું પડતું મુઠ્ઠી પોતાની સાથે આણેલો એક માટીનો ધડો જેના મોઢા ઉપર ચુનો ચોપડેલો હતો તથા તેના ઉપર કઈક કઈક કાળા લીસોટા પાડેલા હતા તે નદીના વહેતા પાણીની અંદર ચાલાકીએ ધકેલી દીધો, તેમજ પોતે કીનારા બહાર આવી રડતો બેઠો. એટલામાં રાજા તે વેષધારી ધોળી આગળ આવી ચઢ્યો અને તેને પુછ્યું કે, હમણાં કોઈ ધોળી આવ્યો હતો. ઠગે કહ્યું કે હા સાહેબ ! એ હમણા ધોતો હતો તેણે મને સામેના ગામમાંથી એકલો આવતો જોઈ કુટી દીધો આપના ધોડાના પડધા સાંભળી એકદમ ધોવાનું પડતું મુઠ્ઠી પેલા પાણીમાં તરતો ચાલ્યો જાય છે, સાહેબ ! તેણે મને

એકસો જાણી હુંડી લીધો છે તેને પકડો ! તે ધોત્રી નથી પણ
કાઠક હરામખોર ચોર હુટારો છે. તેને પકડી પાડો અને તેના કુડ
કત્તની બદલ સખત સીક્ષા કરો ' આ સાંભળી રાજાએ તેને કહ્યું કે,
' બાઈ ! તું આ મારો ઘોડો અને પોશાક ઝાલી રાખ, હું તેને હમ
જાળ પકડી બહાર લાવું ' નદી તરફ લલકારીને રાજાએ કહ્યું કે,
' બપરદાર ? હવે તું મારા હાથમાંથી ક્યાં જવાનો છે ? તું બહુ દીવસે,
બહુ મહેનતે મારા હાથમાં આવ્યો છે ! જે હમણાંજ એક ક્ષણ પછી
હું તારી કેવી વસ્તે કરું છું એમ કહી પહેરેલાં લુગડાં, ધોતીઆ તથા
તરવાર વગેરે શરીર ઉપરના સર્થ કપડાં તેમજ ઘોડો પેલા હુટારા
વેશ ધારી ઠગને ઝાલવા આપી પોતે જતેજ તેને પકડવા નદીમાં
ઉતર્યો તે તકનો લાભ લઈને ઠગ એકદમ જોત જોતામાં રાજાનો
પોશાક પહેરી લઈ રાજાના ઘોડા ઉપર બેસી દરવાજા પાસે આવ્યો
અને દરવાજા પાસે દરવાજો ઉઘડાવી ગામમાં દાખલ થયો. દાખલ
થતાંની વાર તે વેશધારી ઠગે દરવાજાને કહ્યું કે, મને જોઈને તે ચોર
નદીના પાણીની અંદર ડુબડી મારતો મારતો અને સંતાતો સંતાતો
આગળ જતો હતો, મને જતો જોઈ તે હમણાંજ મારી પાછળ ઉઘાડે
માથે અને ઉઘાડે શરીરે આવશે તેને પકડી ખુબ મેથીપાક જમાડજો,
અને કાલે સવારે તેને પકડી દરવાજામાં લઈ આવજો જેથી તેનો હું
નિકાલ કરીશ ' એટલું કહી ચતુર ઠગ આગળ ગયો, અને રાજાના
ઘોડાને છુટો મુકીદષ્ટ પોતાને ઘર આવી સુખની ઉધ કાઢવા લાગ્યો.
રાજાનું ચિત ચોરને પકડવામાં રોકાવાથી નદીના કીનારાની
બહાર શું બન્યું તે તેના જોવામાં મુદ્દલ આવ્યું નહીં. ચોરની પડો
જેમ જેમ પાણીના વહેનની સાથે આગળ તણાતો તણાતો ચાલ્યો
તેમ તેમ રાજા પાણીમાં ડુબકીઓ મારતો મારતો તેની પાછળ મા-

છલાની પેઠે તરતા લાગ્યો. તરતા તરતા અને હુમકીઓ મારતાં મારતાં રાજ થાકી ગયો પણ તે ચોરશ્પી ઘડો હાથમાં ન આવવાથી રાજને ક્રોધ આવ્યો, અને જેમ ઉડતું માછલું કુદકા મારે તેમ રાજ કુદકાપર કુદકા અને ઉછાળા ઉપર ઉછાળા મારતો લગભગ તે ચોરશ્પી ઘડાની આગળ જઈ પહોંચ્યો, અને ઝટ એવા એકત્તેરમાં તરવારનો ફટકો તે ચોરશ્પી ઘડા ઉપર માર્યો કે જેથી તે ઘડો એકદમ ભાગી ભુકા થઈ ગયો. આ ખેલ જોઈ રાજ અતીશય ખીન્ન થઈ ગયો અને મનમાં બડબડવા લાગ્યો કે, અરે રે! મનેજ ચોરે ખરે-ખરે દોષ દીધો! તે પરગામનો માણસ નહોતો પણ ખરેખરોતો ચોર તેજ હતો. તેને મેં જવા દઈ તેના કહેવાથી નાહક નરીમાં પડ્યો. તેનો મનેહમણું ભોગ આપવો પડશે તેનો દોષ મનેજ ઘટે છે. આવા પ્રકારનો તે પસ્તાવો કરતો કરતો નદીમાંથી બહાર નીકળી બીને લુગટે દરવાજા પાસે આવ્યો, તો દરવાજે બંધ દીઠો, દરવાજા ઉઘાડવાને દરવાનને રાજએ બહુ આજીજી કીધી પણ મુખ દરવાને તેની આજીજીની કંઈ પણ દરદાર ન રાખતાં તેને ટાટમાં ખુમ ઠોકાવા દીધો, રાજની આજીજી અને કુકળાટથી દરવાનને બહુ કંટાળો આવવાથી દરવાજે ઉઘાડી તેને અંદર પકડી આણીને તેની અડી રીતે પુળ કરી રાજએ કહ્યું કે, હે મુર્ખો! હું ચોર નથી પણ તમારો રાજધું ! ચોરતો રાજ બની ગામમાં ગયો, રાજ ચોર બનીતમારો માર ખાતો તમારી સમીપ ઉભો છે ! પણ સીપાઈઓએ તેવું કંઈ પણ ન સાંભળતાં તેને એક ચાંભલા સાથે ખાંધી મુક્યો.

પડે તે ભોગવે ! તે પ્રમાણે રાજએ પણ એક રાતનું ભોગવી લેવાને તક્યાર થયો રાજના કાલાવાલાથી કંઈક અસર ચોકીદારોને થવાથી, ચોકીદારોએ રાજને ચાંભલાથી છુટો કરી હા-

થમાં દીવો લઈ જોવા લાગ્યા તો તે ચોર નથી, પણ ખુદ પોતાનો રાજ છે, એમ જોતાંજ તેવોએ કરેલાં અપરાધ બદલ રાજ પાસે માફ માગી આ બનાવ ગેરસમજીતીથી બન્યો છે એમ જાણી રાજ ચુપ થઈ ગયો એટલામાં એક રખેવાલ રજવાડામાં જઈ ત્યાંથી રાજ ને માટે એક પોશાક તથા બેસવાને માટે એક ઘોડો લઈ આવ્યો, તે પોશાક પહેરી લઈ ઘોડાપર બેસી ખીન્નવદને ખીસામાં તરફડીઆ મારતો રાજ મહેલમાં દાખલ થયો.

વારતા ૪ થી.

સોનીને ઘેર સોની પરોણો.

સુર્યોદય થતાંજ ચતુર ઇષ્ટ સ્મરણ કરી, ઘરની બહાર નિકળ્યો, ફરતો ફરતો સોની ચકલામાં આવ્યો. ત્યાં અનેક સોનીઓની દુકાનો હતી. તે મધેની દુકાનો બહુ સુક્ષ્મ નજરથી જોવા માંડી, જોતાં જોતાં તેની નજર એક મહોટી દુકાનપર ચોટી, તે દુકાનનો ચિતાર ચિતમાં ચિતારી લઈને, સોનારૂપાના ખોટા દાગીના બનાવી વેચનારના ચકલામાં આવ્યો, એક મોટી દુકાનની ઉપર ચઢી, દુકાનદાર પાસે સર્વ પ્રકારના દાગીના કપાટમાંથી બહાર કઢાવ્યા તેમાંથી વીણી વીણીને દાગીના કપાટમાંથી બહાર કઢાવ્યા, પ્રસન્ન કર્યા અને તેની જે કીંમત થઈ તેના નાણાં. તેને ગણી આપી ત્યાંથી ચાલતો થયો. ત્યાં વાસણોની બજારમાં આવ્યો, અને એક ત્રાંખાનો મહોટો ડાબડો ખરીદ કરીને જ્યાં સોનાનું ગીલીટ કરનાર બેસતા હતા ત્યાં આવી સવ દાગીનાની ઉપર સોનાની ગીલીટ ચઢાવીને ઘેર આવ્યો. ઘેર આવીને પછી ખીજ સોનાનાનુદાગીના માલણ પાસેથી માગી લીધા.

અને ત્રાંખાના ડાબડાની અંદર પહેલા થોડાક સાચા દાગીના મુક્યા. તેની ઉપર બનાવટી દાગીના મુક્યા, પાછા તેની ઉપર ખોટા દાગીના ગોઠવ્યા; અને પછી છેવટે સાચા દાગીના મુકી ત્રાંખાના ડાબડાને બંધ કરી તાણું માર્યું.

માલણને દરજીને ત્યાં મોકલીને એક મુસાફરીનો કાથળો બનાવી મંગાવ્યો, અને તે કાથળામાં એક ત્રાંખાનો ડાબડો, અને ખેડુત જેવાં લુગડાં મુકી કાથળાનું મોં બાંધી એક બાળુ મુકી દીધો.

પોતાની માસી માલણનો એક પાડોસી જે એક ગરાસીઓ હતો, તેની પાસે ઠગે જઈને કહ્યું કે કાકાજી આજે મારે સાંજના બહાર ગામડે જવું છે, માટે તમારો હોકો આપો તો હું તમારો મહોટો ઉપકાર માનીશ એ ચતુર ઠગ ઉપર ગરાસીઆનો અછો પ્રેમ હોવાથી. તે પ્રેમને વધારે દઢ કરવા માટે, તે ગરાસીઆએ તસ્ત પોતાનો હોકો ઠગને આપીને કહ્યું કે, ભાઈ ! ભલે હોકો તો લઈજા ! મારી ના નથી; પણ બીજાઓના માલને જેવી રીતે હજમ કરી જાય છે તેવી રીતે મારા જેવા બંધાણીના માલને હજમ કરી જતો નહીં હોં કે અમે બંધાણી ભાઈ ! જેના વીના અમને ઘડી એક ન ચાલે તેવી ચીજ અમે કોઈને ધીરીએ નહીં, તે તે ચીજ હું તને આપુ છું. પણ જોજો તેને તારા જીવથી વધારે સાચવજો. આ હોકો ઉપર હજારોની આંખ છે. તે આંખ આ હોકાનું હરણ કરી ન જાય એટલું કઠી ગરાસીઆ એ પોતાનો હોકો ઠગને આપ્યો, અને પોતાને પીવાને તે માટે ઘર-માંથી બીજો જીનો હોકો ભરી લાવવાનો ચાકરને હુકમ કર્યો.

ચતુર હોકાને લઈ ઘેર આવ્યો. અને સોનીને કેમ ઠગવો તેની યુક્તિઓ રચતાં રચતાં સાંજ પડી, એટલે ઠગસેનભાઈ પણ સોની જેવો વેષ ધારણ કરી, બાંધે કાથળો મુકી હાથમાં હોકો લઈ, હો-

જાની કુંકા મારતો મારતો સોની ચોકમાં આવ્યો અને તેણે સવારે
 દુકાન ધ્યાનમાં રાખી હતી તેજ દુકાન ઉપર ચઢી ગયો, આ દુકા-
 નના માલેક હાથમાં હોકો લઈ એક ગાદી ઉપર બેઠો હતો, તેને
 રામ રામ કરી અને તેના હાથ સાથે હાથ મેળવી, તેની પાસે બેઠો,
 પહેલાં દુકાનદારે પુછ્યું કે, 'ભાઈ ક્યાંથી આવો છો ? અને જાતે
 કેવા છો !? અને શાં માટે અતરે બહાર નિકળ્યા છો ? તે જરા કપા
 કરીને કહેશો, હું જાતે પરજીઓ સોનીધું. મારમાર ગામથી આવ્યો
 છું સાથે કેટલાક સોનાના દાગીના લાવ્યો છું તે વેચી તેને બદલે
 ઝવેરાતની ખરીદ કરવી છે. હમણા હું એક ઝવેરીની દુકાને ગયો
 હતો. અને ત્યાં ઘણું ઉત્તમ પ્રકારનું ઝવેરાત મેં જોયું તે મને પસંદ
 પડવાથી; મેં તેની કીમત ઠરાવી ખરીદ કર્યું છે, પણ તેના નાણાં મેં
 આપેલ નથી. મેં તેને કહ્યું કે મારી પાસે સોનાના દાગીના છે તે
 કાલ સુધીમાં વેચી તેનાં નાણાં દઈ ત્યાં સુધી તમે મારો સોદો કાયમ
 રાખશોને ? તેના ઉત્તરમાં તે ઝવેરીએ કહ્યું કે તમારા સાથે ઝવેરાત
 વેચવાનો જે સોદો કર્યો છે. તે આજ રાતના આઠ વાગતાં સુધીનો
 કર્યો છે આવતી કાલને માટે કર્યો નથી. ' ત્યારે મેં તેને કહ્યું કે, આ
 ગામમાં મારી જાતનો કોઈ સોની છે તે તો તમે મને બતાવશો તે
 હું તેને ત્યાં મારા દાગીના સોંપી ઉપર રૂ. વીસ હજાર લાવી મારું
 ઝવેરાત લઈ જઈશ; ' તેને તરત તમારી દુકાન બતાવવા માટે તેના માણ-
 સને મારી સાથે મોકલ્યો છેટેથી તે માણસ તમારી દુકાન બતાવીને
 આવ્યો ગયો. જે ઝવેરાતનો મેં સોદો કર્યો છે, તે ઝવેરાતમાં બે પદ્મ-
 શાની કમાણી થાય એવું લાગવાથી હું આપનો પાસે આવ્યો છું આ
 જની રાત સુધી મારા દાગીનાનો ડાખડો તમારી તીજેરીમાં અનામત
 રાખો, અને તેની ઉપર મને દસ હજાર રૂપિયા આપો એટલે હું તેને

રૂપીઆ ભરી ઝવેરાત લઈ આવું.’

પેલા સોનીએ કહ્યું કે ‘ભાઈ તમારો ડાખડો ઉઘાડી જરા મને બતાવશો ?’ ‘હાસેને કહ્યું કે ખુશીની સાથે બતાવીશ. એટલું કહેતાંની વાર હાસેને ત્રાંખાના ડાખડાનું તાળું ઉઘાડી તે દાગીના કાઢી તે સોનીના હાથમાં મુક્યા, સોનીએ તરત પોતાના હાથમાં લીધા સોનીએ તરત પોતાના હાથમાં લઈ જરા કસોટીએ ધસી જોયા. આ જોઈ હાસેને તેને કહ્યું કે ‘ભાઈ ! તમારા મનની ખાત્રી કરતી હોય તો બેલાશક બધા દાગીના કાઢી તેની કસોટી કરી જુઓ, અને તેની સાથે તેનું વજન પણ કરી લો. મારી કોઈ વાતે ના નથી.’ સોનીને વીસવાસ આવવાથી સોનીએ ડાખડો પાછો બાંધ કરાવી, માણસની પાસે તીજેરીમાં મુકાવ્યો. અને હાસેનને દસ હજાર રૂપીઆ ગણી આપ્યા.

રૂપીઆ ગણી લઈને તે સોનીને કહ્યું કે, મહેરબાની કરીને તમારા એક ગુમાસ્તાને મારી સાથે મોકલશો, સોનીએ તરત તેની સાથે પોતાના એક ગુમાસ્તાને મોકલ્યો, તે ગુમાસ્તાના માથા ઉપર રૂપીઆની થોડીક થેલીઓ મુકાવી, અને બાકીની પોતે ખાંધ ઉપર ચઢાવી દુકાનની નીચે ઉતર્યો.

જ્યાં ભાડુતી ગાડીઓ દહી રહેતી હતી ત્યાં આ બંને આવ્યા, હાસે તરત ગાડીમાં ચઢી બેઠો અને સાથે આવનાર માણસને માથેથી રૂપીઆની થેલીઓ ઉચકી લઈ ગાડીમાં મુકી તેને કહ્યું કે, ‘ભાઈ હવે તું તારી દુકાને જ, હમણાં હું તારી પાછળ આવું છું ? એટલું કહી ગાડીવાળાને હાંકી જવાનો હુકમ આપ્યો.

થોડીવારમાં હાસેન માણસને ઘેર આવ્યો અને રૂપીઆની થેલીઓ ઉચકી લઈ ગાડીવાળાને ભાડુ ચુકવી આપી મુંઝે હાથ

ફેરવતો પોતાના બીજાના પર જઈ સુખની ઉંઘ કાઢવા લાગ્યો.

દસ વાગતા દુકાન બંધ કરવાનો વખત થયે ચુક્યો છે, તોપણ પોતાનો પરાણો હજી કેમ ન આવ્યો તેની ચિંતામાં તે સોની પડ્યો. ઝવેરી બજારમાં તેની શોધ કરવા માટે પોતાના માણસોને દોડાવ્યા, પણ ત્યાં પણ તેનો કશો પતો ન લાગવાથી સોનીનું રદ્ય કંપવા માંડ્યું, કંપતા રદ્યની સાથે ત્રીજેરી ઉઘાડી તેમાંથી ડામડો ઉઘાડી સર્વે દાગીનાનો દગલો કર્યો અને સર્વે તપાસી જોતાં એક હજાર રૂપિયાના દાગીના સાચા નીકળ્યા. જાણી સોની ખેલાયે માથું કુટવા લાગ્યો, અને રાજ પાસે ફરીયાદ કરવા ગયો.

રાજએ સર્વે વાત તેની સાંભળી લઈને સોનીને કહ્યું કે, 'માર્છ તું સોની થઈને કેમ ઠગાયો ! તું ગામને ઠગે ! ને તું આજ ઠગાઈ ગયો એ જાણી મને અન્યથા લાગે છે. આટલાં બધા સોનાનાં દાગીનાં જાણી તું લલચાઈ ગયો, અને તેના લોભમાં તેં દસ હજાર રૂપિયા કાઢી આપ્યા તેમાં હું શું કરું, જ તારું કર્યું ભોગવ એ હગતો પકડે ઠગારો છે. અને જોનાથી હું પહેલાં ઠગાયો છું તો પછી તું ઠગાય તેમાં શી નવાઈ. રાજના આવાં જવાબથી સોની માર્છ માથે હાથ મુકી ઘેર આવ્યા અને દગના નામનું નહીં નાખી પોતે મુકી લાંબી સોડ તાણી ખાટલા ભેગા થઈ ગયા.

વાણિયા પ મી.

રંગમાં લંગ, આશક પડેલી માથુકના સૌંદર્યની હુંડ.

આજે અંખીલા નામક રંગભૂમી ઉપર લક્ષ્મીરામ નામક મુન-ધાર પ્રેમીલા અને નરખટ નામનો એક હીંદુ સંસારી ખેલ ભજવી

ખતાવનાર છે તેની ખબર ચતુરને પડતા, ચતુર બની ઠીને બેઠા બેવા ગયો.

જે ખુરશી ઉપર ચતુર બેઠો હતો, તેની બાજુની ખુરશી ઉપર એક યુવાન નાગર ગૃહસ્થની સુંદરી પણ બેઠી હતી તે બહુ મોહક હતી તેથી તેની ઉપર બેવા આવનારાઓની આંખમાં ખુબી રહી હતી અને ચતુર ઠગ પણ તે લલનાની ઉપર ફીદા થઈ ગયો હતો. અને મનમાં વીચાર કરવા લાગ્યો કે, ‘અરે જીવડા ! તું શા માટે ગભરાય છે ? તું શા માટે તલપાપડ થઈ રહ્યો છે ? તું શા માટે ઉંડો નીસવાસ નાખે છે જરા શાંત થાહમણા તારી વાસના પુર્ણ કરું છું હવે આંખમાં આવી છે તે હાથમાં પણ આવશે.

આ સમયે ચતુરે પોતાના ખીસ્સામાંથી એક અતરની શીશી કાઢી પોતાનો બાજુમાં બેઠેલી યુવિકાને આંખની સંજ્ઞા કરીને સુચવ્યું જરા તમારો કોમળ હાથ મારા તરફ લંબાવીને મારી પવિત્ર વસ્તુને અંગીકાર કરશો ? તે ચતુર લલના તરત સમજી જઈને ચતુરના હાથમાંથી અતરની શીશી લઈને ‘આંખ મારીને કહ્યું કે, સજ્જન ! હું તમારો ઉપકાર માનું છું તમારી ઉત્તમ વસ્તુનો હું સદ ઉપયોગ કરીશ ? પણ તેના બદલામાં હું તમને કંઈ આપી શકું તેવી વસ્તુ મારી પાસે નથી,

ચતુરે કહ્યું કે, જો તમે મારી વસ્તુના બદલામાં તમે કંઈ પણ વસ્તુ આપવાની અંતઃકરણ પુર્વક ઇચ્છા રાખતા હોય તો તે વસ્તુ તમારી પાસેજ છે તે તમે સારી પેઠે સમજો છો ? અને તે આપવાની તમારી આંખ સાક્ષી આપી રહી છે. કદાચ અમારૂં કહેવું તમને અપમાન બરેલું લાગતું હોય તો મને ક્ષમા કરજો.

તે યુવકાએ કહ્યું કે, નહીં નહીં, પ્રિય મિત્ર તમારા બોલવાનો

ભાવાર્થે હું સમજી ગયો છું પણ તે ભાવાર્થ પ્રદર્શિત કરવાનો સમય નથી. તમે પણ કોઈ રસીક અને રંગી છો એમ તમારા મનોહર ચહેરાવાલી મુર્તિએ મારા અંતઃકરણને સાક્ષી આપી રહી છે.

આવી રીતે બંનેની વચ્ચે પ્રેમ રસની વાતો થઈ રહી છે. એટલામાં નાટકનો પડદો ઉપડ્યો, સુત્રધાર આવી નાટકનો સાર સમજાવી પોતાના પાત્રોને તે નાટક ભજવી બતાવવાનો હુકમ આપી ચાલી ગયો. એટલામાં બીજા પડદો ઉપડ્યો તેની સાથે નરસીંહ નામનો પાત્ર આવ્યો, અને તે શરૂઆત સમક્ષ કહેવા લાગ્યો. હીંદુ સંસાર બહુ બગડી ગયો છે. હીંદુ સંસારમાં આગ લાગી ગઈ છે. તે ક્યારે ઓગવાશે ! હાથે મીઠા બાંધવો એટલે શું ? છેડા છેડી બંધવા એટલે શું ? માહેરામાં બેસીને આંગળાં મરડાવાં એટલે શું ? ઓલ હંબક ! ઓલધતીંગ ! ચોરી બાંધવા એટલે શું ? ફેરા ફેરવવા એટલે શું ? ઓલ રોંગ ? કંસાર ખવરાવવો એટલે શું ? એમાંથી ! ઘોડે બેસવું એટલે શું ? ઓલ હંબક એટલામાં બીજા પાત્ર આવીને તેને કહેવા લાગ્યો કે વાહ બાઈ વાહ ? મીયાબાઈના ગામમાં રહેનાર મીયાબાઈ જેવાજ હોય આપના ગામમાં શીપાછનો પટો નાખવો એટલે શું ? આપને હલકા નોકરથી પણ હલકો મળવો એટલે શું ? આપનું નામ છુપું રાખવું એટલે શું મીયાં બીબીને પેટે નીકા પડવા એટલે શું ? એ પણ મોટું હંબક ! વાહરે બાઈ ! તું આવું ઉત્પાદક શાસ્ત્ર ક્યાંથી શીખી આવ્યો છે ! બાયડી બાઈ હજીમની આગળ કપાવવા એટલે શું ? બાયડીના પગમાં જોડા પહેરવા એટલે શું ! બાયડીનો હાથ બીજાના હાથમાં આપી બીજા સાથે ઠડા મશકરી કરાવી એટલે શું ! એ પણ બહુ તમારા આપદાદાના પુરાણ શાસ્ત્રમાં લખેલું હશે નહીં વાર ? કે એ બધું હંબક ! સાતવાર હંબક ? હંબક ! તમે પણ

હંબક ! તમને શીખવનાર પણ હંબક ! આ બધું બાંધુતુટતું ક્યાંથી શીખી આવ્યો છે ! તું બણ્યો નથી જે મા બાપની ગણના કરવામાં અશક્ત નીવડ્યો છે તે હોંદુ સંસારની મહત્વતા કેમ જાણી શકે ?

આ નાટકમાં હોંદુ સંસારની ઉપર સુથણાં થતાં જોઈ શોતા-જનોનો પીતો ઉસ્કેરાઈ જવાથી, નાટકને નહીં મજવવાને, તે નાટકના સુત્રધારને એક જોસમાં સુચના કરવામાં આવી, પણ શોતાજનોની સુચના ઉપર ધ્યાન ન આપતાં પોતાનો નાટક શરૂ રાખવાથી શોતા-જનો બહુ ઉસ્કેરાઈ જઈ ધાંધલ કરવા લાગ્યા.

આ સમે આ તકનો લાભ લઈને, ચતુર પેલી મુવકાનો હાથ ઝાલી નાટકશાળાના બહાર નિકળી એક બાહુતી ગાડીમાં બેસી ચાલતો થયો.

એક ઉજડ જગાએ આવીને આ બંને જણા ગાડીમાંથી ઉતરી પડીને ગાડીવાળાને કાઢી મુક્યો અને પેલી મુવકાનો રંગરસ લુટવાને માટે એક ઝાડની નીચે લઈ જઈને પોતાના જીવની દુષ્ટ વાસના પુર્ણ કરી, પોતા ઉપર આશંક પડેલી માણુકના સઉંદર્યેનાં હુંડ ચલાવીને, તેનું મન હરણુ કરી લીધું. તેનું મન હરણુ થએલું જોઈને ચતુરે તેના અલંકારો ઉતારી લઈને તેને એક એવી અકષધી સુંઘાડી કે જેથી તે બાળા બેશુદ્ધ બની ગઈ.

આ બેશુદ્ધ હાલતમાં તે ચતુરે તે બાળાને એક ચોક્કીદારના હાથમાં સોંપીને કહ્યું કે, ‘આ અંબીકા નાટકશાળામાં શોતાજનોએ બહુ ધાંધલ કરી મુકવાથી અને તેઓની ધકામુકીથી આ બાળા ધા-યલ થઈ ગઈ છે, અને તેથી તેના શરીરનું મુદલમાન રહેલું નથી. હું તેને મારી સાથે આસ્તે ચલાવીને લાવ્યો છું. માટે તમે તેના પીતા કાણુ છે, તે તપાસી તેને સોંપી દેશો એવા હેતુથી તમને સોંપુ છું.’

થોડીવારે તે બાળાને પોતાને સ્વાધિન લઈને ચતુરને જવાદીધો, ચતુર સીધો પોતાને ઘેર આવી આનંદથી ઉંઘ ઠાઠવા લાગ્યો.

તપાસ કરતાં આ બાળા ન્યાયાધીશની પુત્રી થતી હતી, આ સંબંધી સર્વે હકીકત ન્યાયાધીશની જાણમાં આવતાં તે મનમાં સંમજી ગયો કે. મારી ભોળી બાળાને બમાવી તેના સુંદરતાને અને તેના આભુષણોને લુટી રસ્તામાં રખડતી મુકી જનાર હમજ છે, આ વાત પ્રસીધ ન કરતાં, એકાંતમાં રાજ પાસે તે ન્યાયાધીશ ગયો, અને રાતે બનેલી સર્વ હકીકત રાજને કહી સંભળાવી.

આ હકીકત સાંભળી રાજ બહુ દીવંગીર થયો. અને ન્યાયાધીશને દીવાસો આપી ઘેર જવાની રજા આપી.

વારતા ૬ ઠી.

મનની મનમાં રહી.

લોભ કોને નથી ? ધનના લોભ માટે લોકો પોતાના અનેક રંગ ખદગાવે છે. ધનના લોભ માટે અનેક લોકો ધરમને નામે ઢોંઢ કરી ભોળા લોકોને ભોળવે છે. ધનના લોભ માટે પાદરીઓના બાઈબલોનામાંથી તરજીબા કરી ભોળા લોકોને દમ છે. જેને ધરમનું કે આત્મનું કે સંસ્કૃતનું જ્ઞાન નથી, તે લોકો આજે મહા ઉપદેશકો બની ભોળાં સ્ત્રી પુરુષોને દમ છે તે શા માટે ? ધનના લોભ માટે ? જે માણસ એક નીચમાં નીચ વેસ્થાની કમાઈ ખાવાનો ધંધો કરતો હતો તે આજે એક મહાન સંતોષ ધારણ કરી, પોતાના બાપી પેટનો ખાડો ભરી રહ્યો છે એ શું ઓછું પાપ છે ? લોભ ! લોભ ! એ માણસ માત્રનો દુશ્મન છે ! તેમ આ ખંજર રતીમંજરી

નામની વેસ્થાને થતાંજ તેને પણ ધન સંપાદન કરવાનો લોભ થયો લોભે ઉપાડી તેને એકદમ દરબારમાં ઝાંકી, લોભને વશ થયેલી વેસ્થા સારાસારનો વીચાર ન કરતાં એકદમ બોલી ઉઠી કે, ‘ હે રાજન ! અત્યંત શરમની વાત છે કે આપના રાજ્યમાં આવા ચતુર અને બહાર પુરૂષો હોય છે. મહારાજ ! જો આપ હુકમ કરશે તો હું સ્ત્રી જતા છતાં તેને પકડી આપીશ ! એમ કહી બીડું ઝડપ્યું તે જોઈ રાજ્યએ તેને શામાશી આપી દરબાર બરખાસ્ત કીધી.

વેસ્થાએ ચતુર હોને પકડવાના સોગંદ ખાધા છે એ ખબર માલજુને થતાં માલજુ તરત ઘેર દોડી આવી હોસેનને કહેવા લાગી કે. ‘ એ હો ! રતીમંજરી નામની વેસ્થાએ તને પકડવાનું બીડું ઝડપ્યું છે તે કોણ છે તેને તું ઓળખે છે ? તે મહા હોગારી છે ! તે હોગારીનો હોગાર ચાર જે જોધી આપણી બાળુના મંદીરમાં બેઠો બેઠો સ્ત્રીઓ પુરૂષોને પગે લગાડી માલ કઢાવી રહ્યો છે. માટે તેને આજે બરાબર ભ્રમુત ઓળાવજે ’ હો વેસ્થાના કુડુંબના માલુસોની પુછ-પરછ માલજુ પાસેથી ટરી લઇને કહ્યું કે, ‘ માસી ! મોરનાં ઘંડાને કદી ચીતરવા પડતાં હશે ? ’ હોસેન ભાઇ મહા ભગત બન્યા ? જળામાં માલાંઓ લટકાવી દીધી છે, બંને હાથમાં બે બે બેરખાંઓ રહી ગયા છે, અને નારાયણ ! નારાયણ ! ભજ ગોવીંદા ! કરતો કરતો તે નાયકાને ઘેર આવીને આવરો આવરો બનીને છટો પાટ ચર્ધ બુમ મારી રડવા લાગ્યો, રડતા રડતા કહ્યું કે, ‘ અમારાગુરુજી તે તમારા ચારજીને મહા બ્યાધી રૂપ સનેપાત થયો છે તે જોઈ તેના બગ રૂપી ભકતો તેનો ખજનો લુટી લેવાને ગુરુજીને વીટાલીને બેઠા છે. તેની ખબર તમને દેવા માટે તમારા સ્નેહી લોલભક્તને મને મોકલ્યો છે. ’ પોતાના ચારના આવા માઠા સમાચાર સાંભળ-

તાંજ ઠગારી નાયકા ધણીજ મમરાઇ ગઇ અને એકદમ ધરમાંથી એ ત્રણ કુટણીઓને સાથે લઇ રડતી ને કકળતી પારને ઘેર જવા માટે નીકલી. તે વખતે વેષધારી ભક્તરાજ ઠગ તેની સાથે અડધા રસ્તા સુધી ગયા પછી કહ્યું કે, ' ભક્તાણીજી ! તમે ઘેર જાઓ છો એટલામાં હું વધતે લઇને આવું છું. ' એટલું કહી ચતુર પાછો ફરી તરતજ તે ઠગારી રાંડને ઘેર આવ્યો અને તેની દાસીને કહ્યું કે, તારી ભક્તાણી શેઠાણીએ કહેવસવ્યું છે કે, કદાચ આ ભયંકર વખતે મારે રાજ પાસે જવાની જરૂર પડશે, માટે મારા તમામ દાગીના તથા હંચામાં હંચો પોશાક, પાળેલી છોકરી જે રૂપવંતી છે તેને આપીને મારી સાથે મોકલો. આ વાત દાસીને ખરી લાગવાથી તેણે તરત રતીમંજરીના મંગાવ્યા પ્રમાણે તમામ વસ્તુઓ આપી રૂપવંતીને વેષધારી ચતુરની સાથે મોકલી. રસ્તે ઠગે તે છોકરીને ચોરનો ભય બતાવી તેની પાસેના તમામ દાગીના અને પોશાક લઇ લીધા. પછી આડી અવળી ગલીમાં થઇને જતાં તેને ભુલથાપ ખવરાવી ઠગ ત્યાંથી નીકળી માંલણને ઘેર જઈ સુતો.

ઠગ ભગત બગરૂપ ધારણ કરી સ્ત્રી પુરૂષોને ઉપદેશ કરી રહ્યો હતો એટલામાં રતીમંજરી આવી તેને જ્ઞેતાંજ ભોડી પડી ગઇ. અને તેને ન મળતાં પરમારી પોતાને ઘેર ગઇ ઘેર આવી જીએ છે તો પોતાના તમામ દાગીના, પાળેલી છોકરી અને હંચા પોષાકો એ તમામ ચોર લઇ ગયો છે. હું ગામને લુટતી હતી તે મને લુટી ગયો શેરને માથે સવાશેર છે, ચોરને ઇમનાર ચોરની ખોટ નથી. હું અત્યાર સુધી એમજ સમજતી હતી કે મારા સરખી ચતુર ઉજ્જેણીમાં સર્વેને ઠગીને લુટનાર કોઇ નથી એવું જે અભીમાન હું રાખી રહી હતી તે માફ અભીમાન તે ઠગારે ઉતારી મારી ખાત્રી કરી આપી

છે. મારો માલ કોઈ ન ખાધ, તેનો માલ ખાનાર કેવો જખરદસ્ત હશે? હાય ! મનની મનમાં રહી ! માત્ર ગયો લાજ ગઈ અને ઉપ-
રથી ફજેતી થઈ, આમ લવારો લવી રહી છે એટલામાં તે પાળેલી
છોકરી રખડતી રઝગતી આવી અને વીતેલી બધી વાત કહી. આ
કરમકથા ચાત્રી રહી છે એટલામાં નરકને ઠેકાણે સ્વર્ગ અને
સ્વર્ગને ઠેકાણે નરક બતાવનાર બગરાજ આવી ચઢ્યા. તે પણ આ
વાત સાંભળી હસીને કહેવા લાગ્યા કે. ' હસે ! એમાં શું થયું ?
આપણે રાજ લોકોને યુનો ચોપડાવીએ છીએ ? તો એક દીવસે
ચોપડવો પણ પડે. ' પછી બીજે દીવસે રાજને જઈને આ બનેલી
વાત જણાવી, જેથી રાજ ઘણાજ વીસ્મય પામ્યો.

વારતા બી.

વેષધારી વાણીઆ.

પોતાને પકડવાને કોઈ હાથ ભીડતું નથી એમ જાણીને હંમે
શીમંત વાણીઆનો વેષ ધારણ કરી એક હજાર સોનાની અને એક
હજાર પીતળની મોડોરો લઈ બે સરખી ઠેલીઓમાં જુદી જુદી
ભરીને તે એક બાહુતી ચાકરને માથે મુકી, પોતાની સાથે લઈ ફરતો
ફરતો એક ઝવેરીની દુકાનપર ગયો. આ વેષધારી શીમંત વણીકને
જોતાંજ ઝવેરીએ માન સકીત બેસાડીને પુછ્યું કે, ' શું બેઠાં
છે ? ત્યારે તેણે કહ્યું કે, ' મને ઉંચા પ્રકારનાં મોતી અને દામી-
નાની જરૂર છે. ' આ સાંભળી તે ઝવેરીએ કીંમતી મોતી અને
દામીનાં લાવી તેની આગળ મુક્યા. તેમાંથી જે પસંદ પડ્યા તે

એક હજારન મોહોરોની કીંગતના તેણે ખરીદ કરી તેની કીંગત
 ઝવેરીને ગણી આપી જતી વખતે તેણે કહ્યું કે, ' આ દાગીના હું
 રાજાની કુંવરી માટે લઈ જઈ છું. જો તે તેને પસંદ પડશે તો રા-
 ખીશ, નહીં તો પાછા આપીશ : આવું તેનું બોલવું સાંભળી ઝવેરીએ
 તેને કહ્યું કે, ' આ મોહોરો તમેજ તમારા હાથે કાચળામાં બરો
 અને આ પેટીમાં મુકી જાઓ. આ દીવસ હું એ કાચળાને હાથ
 લગાડીશ નહીં. જો આ માલ પસંદ ન પડે તો સાંજ સુધીમાં પાછો
 લાવજો અને તમે સાંજ સુધીમાં પાછો નહીં લાવશો તો આવતી
 કાલ તે પાછો લઈશ નહીં. આ સાંભળી ડોંટે તે મોહોરો કાચળામાં
 બરી અને તે સાહુકારની નજર ચુકાવી ચાલાકીથી પીતળની મોહોરો
 ની ઢેલી આગળ કરી તથા તેના પર પોતાનો મોહોર શીકકો મારી
 પોતાના હાથથીજ તે ઝવેરીની પેટીમાં મુકી, માલ અને બદલી લીધેલી
 સોનાની મોહોરોની કાચળા લઈ ઠગ રસ્તે પડી ગયો.

ખીજે દીવસે ઝવેરીએ પોતાના માલ રાજકુંવરીને પસંદ પડ્યો
 છે એમ સમજીને પેટીમાંથી કાચળાને બહાર કાઢો. પરંતુ તે ઉચ-
 કતાંજ વજનમાં હલકી લાભવાધી તેના મનમાં સંશય ઉત્પન્ન થયો
 જેથી તેણે તે કાચળા છોડી જોઈ તો, અંદરથી સોનાની મોહો-
 રોને બદલે પીતળની મોહોરો નીકળી ! આ જોતાંજ તે ઝવેરી
 મુસ્સામાં ને ગુસ્સામાં તે કાચળા લઈ રાજા પાસે ગયો અને તેને
 બધી હકીકત કહી સંભળાવી, આ ખીના સાંભળતાંજ રાજા શુન્ય
 કાર જેવો બની ગયો. આજ પ્રમાણે આપની મુંબાઈ નગરીમાં
 આગળ સોનેરી ટોળીવાળા બોળા લોકોને ઠગતા હતા ! પણ મુંબઈની
 બહાદુર પોલીસે આજે તે સોનેરી ટોળીની વસ્તી રહેવા દીધી નથી.

વારતા ૮ મી,

વેષધારી મહારાજની સ્વારી.

એક દીવસે હંગે વીચાર કીધો કે આજ તો કોઇપણ ઠેકાણે અચ્છી રીતે હાથ મારવો. એમ ધારી હંગે વલભીપંથના મહારાજ નો વેષ ધારણ કરી મોટા આડંબરથી એક ધનાઢ્ય સાહુકારની દુકાન આગળ જઈ પાલખી ઉભી રાખી. આ નવ યુવાન મહારાજ જોતાંજ તે સાહુકાર તેના તેજમાં અંજન જઈ ગાદીએથી ઉભો થઈ નીચે ઉતરી આવી હાથ જોડી કહ્યું કે, મહારાજ ? શી આરાધે. ' વેષધારી મહારાજે તેના હાથમાં પાનનું બીડું આપી કહ્યું કે, 'શેઠ ? તમારા નામની એક પાંચ હજાર રૂપીઆની હુંડી આવી છે તેના નાણા બરપાઈ કરી આપો. ' શેઠ કાંઈ પણ પુછ્યા ગાછ્યા વગર નાણા ગણી આપી હુંડીનું ખોખું માગ્યું હંગે પોતાની પાલખીની બે પગની નીચે રાખી મુકેલા કેટલાક કાગળો બહાર કાઢી જોઈને કહ્યું કે, ' હુંડી તો મંદીરમાં રહી ગઈ છે મારે આપના મુનીમને મારી સાથે મોકલો તો તેને આપી દઉં. ' સાહુકાર તો તેના આડંબરથી પ્રથમથીજ અંજન ગયો હતો પછી વધુ પુછેજ શાનો ? તેથી રૂપીઆ પાછા ન માંગતા તેની સાથે પોતાનો એક ચાકર મોકલ્યો. તે માણસને અને રૂપીઆ પોતાની સાથે લઈ ચતુર હંગ મનમાં હસ્તો હસ્તો અને હુંડી લેવાને સાથે આવેલા માણસને ધોરાણનો ચોક્કસ ઓઢાડવાનો રસ્તો શોધતો ચાલવા લાગ્યો, એટલામાં એક આડી ગલી આવી તેમાં પેઠો. આગળ ચાલતાં એક મારવાડોની દુકાન તેની નજરે પડી. તે જોતાંજ તેણે તે માણસ પાસેથી રૂપીઆની ચેલી માગી લઈ કહ્યું કે, ' મહેતાજી ! અંદર જઈ હુંડી લાવું ત્યાં સુધી

તમે અહીંજ બેસજો. ! તેણે એટલુંજ કહી ઠગ પાલખીમાંથી નીચે ઉતરી દુકાનમાં ગયો. મારવાડીને કહ્યું કે 'શેઠ ! મહેરબાની કરી ને મને એક બે કલાક માટે બે હજાર રૂપીઆ આપો. કારણ કે તે મારે એક વેપારીને આપવાની જરૂર પડી છે. તેના બદલ આ મારી પાલખી અને તેના ચાર બાઈએને તમારી દુકાન ઉપર રાખી જઈશું. દરબારમાં ગયા પછી મારા નવનીધ નામના નોકર સાથે બ્યાજ સમેત તમારા રૂપીઆ મોકલી આપીશ. ' બ્યાજખાઈ મારવાડી તેના ઠાઠ માઠ અને દોર તમામ જોઈ મીણુ જેવો બની જઈને કહ્યું કે, ' રૂપીઆ આપવામાં કાંઈ વાંધો નથી. પણ અમારા રીવાજ મુજબ રૂપીઆ સો વધુ લેશું. કમુલ કરો તો આપું. ' ઠગે કહ્યું કે, 'એમાં શી મોટી વાત છે ! જેમ તમે રાજ થશો તેમ હું તમને રાજ કરીશ. લોભીઆ બાપુ થોભીઆએ તરત તીજેરી ઉઘાડી બે હજાર રૂપીઆ ગણી આપ્યા, રૂપીઆ લઈ ઠગે કહ્યું કે, 'શેઠ ! મારા સરખું કામ કાજ હોય તો અગાજ બગાજ લાંબકરણીઆની દુકાને આવજો એટલું કહી ચતુર ઠગ પાછલે રસ્તેથી પોખારા ગણી ગયો.

હુંડી લેવા ગયેલો માણસ હજી કેમ ન આવ્યો ? તેથી તે શાહુકાર તેના વીચારમાં પડ્યો. ને કાંઈ સૂઝયું નહીં તેથી તે શાહુકાર તેની શોધ કરવા માટે નીકળ્યો. શોધતો શોધતો તે શાહુકાર મારવાડીની દુકાન આગળ આવ્યો, એટલામાં તેની નજર મારવાડીની દુકાનની સામે ખાલી પડેલી એક દુકાનના એટલા ઉપર બેઠેલા પોતાના મેતાને જોયો. તેથી શાહુકારે તેને પુછ્યું કે, ' અહીં કેમ બેઠો છો ? ' હુંડી ક્યાં છે ? મેતાએ કહ્યું કે, મને અહીં આ બેસાડી મારવાડીની દુકાનમાં તે શેઠ હુંડી લેવા ગયા છે. ' તે શાહુકારે મારવાડીને પુછ્યું કે, ' આ માણસ સાથે આવેલો શેઠ ક્યાં છે ?

અહીં આ સાહુકાર અને મારવાડી વચ્ચે તે મહેતાજી સંબંધી બહુ રીકઝીક ચાલી. રીકઝીક ચાલતા બંને જણ ગાળોનો વરસાદ વરસાવવા લાગ્યા. આ તમાસો જોવાને એકઠા થયેલા લોકોએ તેઓને આમ કરવાનું કારણ પુછ્યું. બંનેએ પોતપોતાની હકીકત કહી સંભળાવી. આ સાંભળીને તે લોકોએ તેઓને કહ્યું કે. ‘ નાહક શા માટે લડી મરે છે ? એતો હશે તમને ફસાવ્યા છે ? એકઠા થયેલા લોકોનું સાંભળી આ બંને જણ રાજ પાસે જઈ પોતાની હકીકત જણાવી. આ જણી રાજ બહુ દીલગીર થયો. બંને સાહુકારોને દીલાસો આપી ઘેર જવાની રજા આપી.

વારતા ૯ મી.

આ વાઘને કોણે માર્યો.

એક દીવસે રાજ વીક્રમ પોતાની કચેરી બરીને બેઠો હતો એટલામાં એક ખેડુતે આવીને ફરીવાદ કરીકે, બાપજી ‘ અમારા ગામની પાદરે રોજ એક વાઘ આવે છે. અને રોજ માણસને લઈ જાય છે, છતાં આ વાઘને કોઈપણ શીકારી કે તમારો નોકર મારી શકતો નથી. માટે અન્નદાતા તેનો નાશ કરાવવા માટે તમારી પાસે ફરીવાદ કરવા આવ્યો છું. માટે તમે તેનો નાશ કરવાને બનતી યોજના નહીં કરશો. તો તે માણસ ખાત્રી વાઘ થોડા દીવસમાં ગામને ઉજડ કરી નાખશે. ’ માટે ગરીબ પરવર ! દયા કરો ! દયા કરો અને તે માણસ ખાત્રી વાઘને મારી નાખવાનો હુકમ કરો.

રાજએ આ ખેડુતની સઘળી હકીકત સાંભળી લઈને તરત કચેરીમાં ખીડું ફેરવ્યું કે રાજનો કોઈ પણ શીકારી કીંવા નોકર આ વાઘને મારશે તેને રૂપીઆ પાંચ હજારનું ધનિામ આપવામાં આવશે.

રાજની આ વાત સાંભળતાં હમીર નામનો એક રજપુત મુઠે હાથ નાખીને તરત ઉભો થયો, અને કચેરીમાંથી ખીડું ઉંચકી લીધું. તે જોઈ રાજાએ તે હમીરને તે ખેડૂતની સાથે જવાને કહ્યું.

તે હમીર તે ખેડૂતની સાથે પોતાનાં હથીયાર ખાંધી તે ગામમાં આવ્યો, અને તે ખેડૂતે તે વાઘમારને કહ્યું કે, ‘ખાપજી ! આજે સાંજના છ વાગે તે વાઘ આ દરવાજે આવી ગામમાં પેસશે, અને તેના સપાટામાં જે માણસ આવશે તેને તે ઉપાડી લઈ જશે. માટે તમે અહીં આ ખેડો, તે હમીર વાઘની રાહ જોતો ત્યાંજ બેઠો.

આ ખખર ચતુરસીંહને કાને પડતાંજ ચતુર પણ પોતાના હથીયાર ખાંધી તેની પાછળ આવ્યો હતો. પણ તેની નજરે ન પડતાં. તે એક ઝાડની ઓથે સંતાઈ બેઠો મનમાં બડબડવા લાગ્યો કે જોડ કે ક્યો સુરાનો ખેડો વાઘને મારે છે ?

દીવે વાટ ચઢતાં તે માણસ ખાંડ વાઘ ઝપાટાખધ ગામમાં દાખલ થવા માટે ધુવાપુંવા કરતો આવતો આવતો ગામમાં દાખલ થયો. પણ હમીરજી ભાઈની બહાદુરી તો ત્યાંજ છુટી ગઈ તેની સાથે તેની છાતીતો ત્યાંજ ફાટી ગઈ ! વાઘને મારવા જતાં હમીરભાઈ તો ગામનાં ઝંપામાં થોડું ખાઈ આડા પડી ધુળ ચાટવા લાગ્યા.

જેવો તે વાઘ માણસને ખાધઉપર ચઢાવો તે ઝાડની આગળથી નીકળ્યો કે તરત ચતુર ઉભો થયો, અને પોતાની પીસ્તોલ છોડી એક ગોળીના ખારની સાથે વાઘ મારી નાખ્યો, માણસ જો કે અધ-મુવો થઈ ગયો હતો, છતાં તેની પરવા ન કરતાં વાઘના બંને કાન કાપી લઈને ચતુરે પોતાના ધરનો રસ્તો લીધો.

એટલામાં કેટલાક ખેડુતો પોતાના ઢોરને લઈને પોતાના ઘર તરફ આવતાં તે વાઘને મુઠેલો જોઈ બહુ ખુશી થયા. અને તે વાઘની આગળ જે માણસ અધમુલો પડેલો હતો તેને ખેડુતો ઉપાડી ગામમાં લઈ આવ્યા થોડીવાર પછી હમીરભાઈ આગસ મરડી ઉભા થયા, અને આમ તેમ આડું અવળું જોવા લાગ્યો, તેને નજરે કંઈ ન પડવાથી તે જરા ગામના દરવાજા બહાર નિકળી અહીંથી તહીં ફરવા લાગ્યો. ફરતાં ફરતાં તેની નજર, એક ઝાડની નીચે મુઠેલા વાઘની ઉપર પડી, અને તે જોવાને તેની આગળ ગયો ભેગાં થયેલા માણસેને જોઈને હસી પડ્યો. તે બોલ્યો કે, કેમ બાઈઓ ! વાઘને ખારવાથી તમે રાજી તો થયા છો ને ? તે ખેડુતોએ તેના જવાબમાં કહ્યું કે, હા બાળજી ! તમારૂં પરમેશ્વર બહુ કરશે, એટલું કહી તે ખેડુતો ગામમાં ગયા, આ જોઈ પેલો હમીર વાઘને ગાડામાં નખારી નમરમાં આવ્યો, અને તે સંજંઘી રાજાને ખબર પડોંચાડી.

ખીજે દીવસે રાજાએ કચેરી ભરીને તે હમીરને બોલાવીને શા ખાશી આપી કે, તેં રજપુતના નામને દીપાવ્યું છે ! માટે તે તારા કામના બદલામાં તને રૂપીઆ દશ હજારનું ઇનામ આપું છું, એટલામાં હુસેનખાં નામના જમાદારે કહ્યું કે, - ધિરાજ ! એ વાઘ એને માર્યો નથી ! એને જે માર્યો હોય તો વાઘના બંને કાન કોણે કાપી લીધા. માટે વાઘને જોવાથી તમારી ખાત્રી થશે, રાજાએ તરત તે વાઘના બંને કાન કાપેલા જોઈ મનમાં અચરત પામી જઈને હસીરતે કહ્યું કે તેં વાઘને માર્યો નથી, ખીજા કોઈએ માર્યો છે. માટે તું ઇનામને લાયક નથી, પણ સજાને પાત્ર છે, માટે તને તારા અપરાધ બદલ ત્રણ માસની સજા કરું છું, સીપાઈ એને લઈ જઈ તુરંગના જલ-રને સ્વાધીન કર.

રાજાએ કહ્યું કે. વાધને મારનાર ખીજે કાઠ નહીં પેથો કમા-
રાજ હોવો જોઈએ માટે એની ખાત્રી કરવા માટે, તે વાધને અને
વાધની પુછડી સાથે દશહજાર રૂપીઆની થેલીઓ બાંધી તે વાધને
આપણા કીલ્લાની રાંગ ઉપર ચઢાવી દો. અને તેની આસપાસ ચોકી
પહેરો રાખો, રાજાનો હુકમ ચતાંજ, વાધ અને રૂપીઆની થેલીઓને
કીલ્લાના રાંગ ઉપર ચઢાવી તેની ઉપર ચોકી પહેરો બેસાડી દીધો
અને દાંડી પીટાવી જોણે વાધને મારીને વાધના કાન કાપી લીધા
હોય તેણે. તેનું ઇનામ વાધની પુછડીએથી છોડી જવું.

વારતા ૧૦ મી.

વાધને ફેંકી દીધો—રૂપીઓ લઈ ગયો.

આ ખખર ચતુરને પડતાજ, ચતુરે દેવી સ્વરૂપ ધારણ કરીને
ખાઉં ખાઉં કરતી તે કીલ્લાની રાંગ ઉપર ગઈ.

ખાઉં ખાઉં કરતી આવતી દેવીનું બચંકર સ્વરૂપ જોઈ, તે
પહેરેગીરો કંપવા લાગ્યા, અને એક બીજાને કહેવા લાગ્યા કે, આ
વાધ ખરેખર દેવીનોજ છે, તેથી તે વાધનો નાશ કરનારની શોધ
માટે આ અંધારી રાતે આવી છે. દેવી જરૂર આપણો નાશ કરશે,
માટે જીવ બચાવવો હોય તો, નાસો મારા બાપ ! જુઓ આવી !
તેના બંને હાથમાં બંને તરવારો કેવી ચમકી રહીઓ છે ! જુઓ
તેના માથા ઉપર કેવી ધગધગતી સગડી બગી રહી છે, માટે નાશો
મારા બાપ ! નહીં નાસો બાંધકી છોકરાં જુએ મરી રખડી મરશે !
માટે અહીંનાં તીરમારખાં બનવાનું નથી ! આ પ્રમાણે આ પહે-
રેગીરો પોત પોતામાં વાતો કરી રહ્યાં છે, એટલામાં તે બહુરૂપીદેવી

ખાઈ ખાઈ કરતી બોલી કે, હવે તમને જીવતા નહીં જવા દઈ ? મારો વાધ મારનાર કોણ છે ? કોનામાં સત્તા છે ? આવી જાઓ મારી સામે ? પછીહું તમને મારો હાથ ખતાવું ? એટલું સાંભળતાં વાર તે પહેરેગીરો પોતાનો જીવ લઈને નાહા.

આ જોઈને તે બહુરૂપી દેવી મનમાં ખડખડ હસવા લાગી, અને ધીમે ધીમે મુવેદા વાઘની પાસે આવી તેની પુંછડો સાથે ખાંધેલી રૂપીઆની થેલીઓ છોડી લઈ ફેંકી દઈ પોતાને ઘેર આવી પોતાનો વેષ બદલાવી નાખી આનંદથી સુંખની ઉંધ કાઢવા લાગ્યો.

સવાર પડતાં આ ખજર રાજાને કાને પડતાં રાજાએ ખાત્રી કરી લીધી કે, આ વાઘને મારનાર તે ઠગ સીવાય બીજો કોઈજ નથી. જો બીજો કોઈ હોત તો તે આવું પરાક્રમ કદી કરત પણ નહીં.

વારતા ૧૧ મી.

સોદાગર અને ઠગારો.

એક સોદાગર પોતાની સાથે હાથી, ઘોડા, હીરા, માણુક, જવેરાત વીગેરે અનેક પ્રકારની મન મસન્ન વસ્તુઓનો ખજાનો લઈને શહેરની બહાર તંબુ તાણીને પડ્યો હતો. આખા શહેરમાં સમાચાર ફેલાઈ જવાથી તમામ નાના મોટા વહેપારીઓ તે સોદાગરની પાસે માલ લેવા અને વેચવા જતા હતા, આ ખજર ચતુર ઠગારને થતાંજ ચતુરે તે સોદાગરને ઠગવા માટે સર્વે સામગ્રી તક્યાર કરી, બે માણુસ પોતાની સાથે લઈ, પાલખીમાં બેસીને તે સોદાગરની પાસે ગયો અને તે સોદાગરને કહ્યું કે આપની પાસે કેવી કેવી અમુલ્ય ચીજો છે તે કૃપા કરીને મને ખતાવશો ?

બાળુની બેઠક ઉપર બેસાડીને કહ્યું કે, આપના લાચક, અને આપને પ્રસન્ન પડે તેવી અનેક પ્રકારની અમુલ્ય ચીજો છે તે જોતાં જોતાં તમારું મન બરાબ જશે. અને તેમાંથી કંઈ લઉં અને કંઈ ન લઉં, તેટલા માટે આપને કંઈ વસ્તુ લેવાની વધારે ઉત્કંઠા છે તે જો મહેરબાની કરીને ફરમાવશો તો હું તમારી સન્મુખ રજુ કરી શકવાને સમર્થ થઈશ.

હો મેં મલકાવીને કહ્યું કે, “ સોદાગરજી ! આપનો વિવેક જોઈ મને અતિ આનંદ પ્રાપ્ત થયો છે, આપ સારા નરસા માણસોની પરીક્ષા કરવાની સારી શક્તિ ધરાવો છો, તેથી હું તમને ધન્યવાદ આપું છું. હવે મારે તમને એટલુંજ કહેવાનું છે કે તમારા ખજાનામાંથી ઉત્તમમાં ઉત્તમ જે કોઈ જવેરાત હોય તે મને બતાવવાની કૃપા કરશો તો હું તમારો ઉપકાર માનીશ. ’

સોદાગરે મુછયું કે, આપ ક્યાં રહો છો ? આપનું નામ શું ? આપ જાતે કેવા છો ? આપ શું કરો છો ? તે જો કૃપા કરી વિદિત કરશો તો મારી ઉપર ઉપકાર કરેલો કહેવાશે. તેના ઉત્તરમાં હો કહ્યું કે, સોદાગરજી ! હું આ ઉજેલુમાં રહું છું, મારું નામ ચતુરસીંહ છે ? હું જાતે ચહુઆલુ ક્ષત્રી છું, અને પાંચ ગામનો ગરાસીંહો છું, મને નવીન વસ્તુ મેળવું કરી મારા મહેલના ખજાનામાં તેનો સંગ્રહ કરવાનો શોખ છે, અને તે શોખ પુર્ણ કરવા માટે આપના તંબુમાં આવ્યો છું. ’

ઠગની વાત સાંભળતાંજ તે સોદાગરે, પોતાના ખજાનામાંથી ઉત્તમ પ્રકારના જવેરાતોથી ભરેલા પીતલના ડાબડાઓ મંગાવી, લઈને હમસેનની સન્મુખ મુકીને સોદાગરે કહ્યું કે, ચતુરસીંહજી ! આમાંથી

આપને પસંદ પડે તેટલું જવેરાત વીણી ઠાઠો પછી હું તેની કી-મત તમને જણાવીશ. ’

હો તરત તેમાંથી જવેરાત વીણી ઠાઠું, અને તે સોદાગરને કહ્યું કે, સોદાગરજી ! હમણાં મેં એટલુંજ જવેરાત ખરીદ કરવાનું નકી કરેલ છે. માટે તેની શી કીમત થાય છે તે નકી જણાવો. આ જવેરાત મારી પ્રીયતમાને ખતાવીશ અને તે જો તેને પ્રસન્ન પડશે તો હું બીજું જવેરાત ખરીદ કરવાને તમારી પાસે આવીશ. પણ તેની સાથે મારે તમને જણાવવું જોઈએ કે મેં હમણાં જો જવેરાત પ્રસન્ન કર્યુછે, તે હું હમણાં દામ આપ્યા વગર લઇશ અને જો તેમાંથી કેટલું જવેરાત અમારી ધરવાળી રાખશે તેટલુંજ જવેરાતનું દામ હું તમારા માણસને આપીશ અને બાકીનું જવેરાત તમારા માણસ સાથે પાકું મેચલાવી આપીશ. દરેક જવેરાતની જુદી જુદી કીમત કહેજો અને તેની સાથે અકેક ચીઠી લખી બાંધજો કે જેથી અમને અને તમને કોઇ જાતની અડચણ પડે નહીં.

હગની વાત સોદાગરને ગળે ઉતરવાથી સોદાગરે હગની આ વાત કમુલ રાખીને દરેક જવેરાતની ઉપર અકેક અકેક ચીઠી તેના આવ સાથે બાંધી દઇ, તે જવેરાતનો એક ડાખડો ભરી તે હગના હાથમાં સોંપ્યો, અને તેની કુલ કીમત રૂપીઆ બે લાખની જણાવી તે ઉપરાંત સોદાગરે હગને કહ્યું કે, આ મારો માણસ તમારી સાથે આવે છે, તેને સાથે લેઈ જાઓ. સાંજ પડ્યા પહેલાં તે માણસ મારા તંબુમાં આવી પહોંચે તેટલી કાળજી રાખજો.

હો કહ્યું કે, તે વીશે તમે નયિંત રહેજો ! આ ડાખડામાંથી જેટલું જવેરાત મારા ધરવાળા પ્રસન્ન રાખશે તેટલું અમે લેઈશું.

જાને તેની કીંમત અને બાકી રહેલું જવેરાત, આજ ડાખડામાં ભરી તમારા માણસને સોંપી દઇ, તેની સાથે મારા હથીઆરખ એક સીપાઇને મોકલીને તમારા માણસને તમારા તંબુમાં પહોંચતો કરી આવીશ. સોદાગરને ઠગની આ વાત પ્રસન્ન પડવાથી મોજો સોદાગર ઠગની જાળમાં સપડાઈ જઈને જે લાખની કીંમતના જવેરાતનો ડાખડો ભરીને ઠગની પાલખીમાં મુકી દીધો.

આ જોઈ ઠગ તરત પાલખીમાં ચઢી બેઠો, અને પોતાની સાથે આવેલા જે માણસને આંખ મારીને કહ્યું કે, આ માણસને તમારી સાથે લઈને તરત રાજના મહેલમાં આવજો 'એટલું કહીને પાલખી વાળાને પાલખી ઉચકી ચાલવાનો હુકમ કરી દીધો.

પાલખી સાથે આ બધું માણસો ચાલવા લાગ્યા; માણસ કરતાં પાલખીવાળાઓ વધારે ચાલી શકે એમ ન હોવાથી, પ્રથમ કરી રાખેલા સંકેત મુજબ પેલા જે માણસો સોદાગરનો માણસને સાથેલઈ પાલખીની આગળ નિકળી ગયા; અને રાજના મહેલની નીચે પાલખીની શહ જોતા ઉભા.

એટલામાં પાલખી રાજના મહેલની પાસે આવી પહોંચી ઠગે તે માણસોને કહ્યું કે, એક કલાક પછી તમે મહેલમાં દાખલ થજો. 'એટલું કહી તે પાલખીવાળાને મહેલની પાસેના એક બાગમાં પાલખીને લઈ જવાનો હુકમ કર્યો ઠગના હુકમ પ્રમાણે પાલખીવાળા પાલખીને બાગમાં લઈ ગયા બાગમાં પાલખી દાખલ થતાંજ ઠગ તરત પાલખીમાંથી ઉતરી પડ્યો, અને પાલખીવાળાને દામ ચુકરી આપીને તે ડાખડો હાથમાં ઉપાડી પોતાને ઘેર આવ્યો તે ડાખડાને પોતાની માસી માણસને સોંપી દઇ તરત પોતાનો લીઆસ ઉતારી ખીજે લીઆસ પહેરી

લઈને જ્યાં ત્રણ માણસો ઉભા હતા તેની પાસે આવીને કહ્યું કે, ચાલો તમને ચતુરસીંહ સાહેબ બોલાવે છે.

આ ત્રણે માણસો તેની સાથે ચાલતાં થયાં ચતુરે તે ત્રણે માણસોમાંથી પોતાના બે માણસોને રસ્તામાંથી છુટા પાડી નાખ્યા. અને હવે તેની સાથે સોદાગરનોજ માત્ર માણસ રહેલો છે. તેને લઈને એક સાહુકારના એક ભવ્ય મહેલની નીચે સોદાગરના માણસને બેસાડીને કહ્યું કે, 'ભાઈ! હમણાં તમે અહીંયાં બેસો! અમારો સરદાર આ મહેલમાં ગયો છે, તે હમણાં આવશે અને તમને પોતાની સાથે પોતાને મહેલે તેડી જશે.' એટલું કહી ઠગ તે માણસને તે મહેલની નીચે બેસાડી પોતે પસાર થઈ ગયો. સાંઝ પડી, દીવે વાટ ચઢી, પણ ચતુરસીંહ ભાઈ આવ્યો નહીં. હમણાં આવશે. રાજવંશી છે, વાર લાગી તો એમાં શું થયું! આમ મનમાં ધટના ધડતો તે માણસ રાતના આઠ વાગ્યા સુધી બેસી બેસીને યાદી જવાથી નીરાશ થઈ ભય પામતા પોતાના શેઠના તંત્રીમાં દાખલ થઈ પોતાના શેઠને કહ્યું કે, 'સાહેબ ! તે ક્યાં ગયો તેની મને સુદલ ખબર નથી, તે ક્યાં રહે છે તેનું પણ મને પુરેપુરું ઠેકાણું પણ ન આપતાં આડો અવજો રખડાવીને રાતના આઠ વાગતા સુધી દુઃખી કીધો હવે તમે જાણો ને તે જાણે, આ પ્રમાણે તે માણસ કહીને પોતાની જગ્યાએ જઈને બેઠો.

સોદાગર બહુ ચંચળ અને દરેક વાતમાં પ્રતીજ્ઞ હોતો તેણે થોડીક વાર સુધી તે બાબત માટે મનમાં નકી વીચાર કરીને પોતાના બીજા માણસને કહ્યું કે, ભાઈ જરૂર આ કોઈ રાજવંશી નહોતો પણ રાજવંશીના પોશાકમાં કોઈ રાજવંશી ઠગારો હોતો. તે આપ-

જુને ઉલટી સુલટી થાપ મારીને બે લાખ રૂપીઆનું કવેરાત ઠગી
ગયો છે. તે માટે તેની શરીમાફ કરવા માટે મારે જવુંજ નોંધ્યો.

ખીજે દીવસ ચતાંજ સોદાગરે ગામમાં બહુ તપાસ ચલાવી,
તે તપાસની દરમ્યાનમાં તેને જણાયું કે, તે રાજવંશી નહીં પણ
કોઈ રાજવંશી ઠગારો હતો. એમ તેની ખાત્રી થવાથી તે રાજ
પાસે ગયો.

રાજ પાસે જઈને બનેલી સર્વ હકીકત રાજને જણાવી રા-
જએ સોદાગરની સઘળી હકીકત સાંભળી લઈને સોદાગરને ટુંકમા
કહ્યું કે, 'તમે સોદાગર થઈને અજાણ્યા માણસની જમીનગીરી લીધા
વગર બે લાખ રૂપીઆનો અવેજ આપ્યો. તે માટે તમે મ્હોટી જુ-
લ્લ કરી છે, તે જુલનો ભોગ તમારે આપવોજ નોંધશે, એમાં હું
શું કરું ! એ હમથી હું પણ બહુ કંટાળી ગયો છું, પણ ચીંતા
કરશે નહીં હું તેને પકડવા માટે તજવીજ કરીશ,' રાજના આવા
અબદો સાંભળી તે સોદાગર કંઈ પણ બોલ્યા વગર પોતાના તંબુ
તરફ ચાલતો થયો.

વારતા ૧૨ મી.

રાજની રાણી અને ચતુરસીંહ ઠગારો.

રાજની રાણી રોજ માતાના મંદીરમાં માતાની પુજા કરવા
માટે જતી હતી, તેની ખૂબર ઠગને પડતાં હોય તેની પુઠ પકડી હતી,
તે રાણી કેવી રીતે માતાની પુજા કરે છે, કેવી રીતે માતાની સ્તુતી
કરે છે, અને તે બધું રાણી શું માગે છે તે બાબતથી માહિતગાર

થવા માટે ચતુર ઠગારો રોજે મંદીરમાં જઈ કોઈ ન જાણી શકે તેવી રીતે દેવીની પાછળ ભરાઈ રહીને રાણીની સધળી ચર્ચા જોતો.

રાણી જ્યારે મંદીરમાં માતાની પુજા કરવા જતી હતી, તે વખતે મંદીરમાં કોઈ પણ પુરુષને અને માતાના પુજારીને પણ મંદીરમાં રહેવાનો રાજનો હુકમ નહોતો એવું જાણી લઈને ચતુર સાવધ થયો. એક દિવસે તે દેવીનો આસપડ હતો, અને તે દિવસે દેવીના મંદીરમાં મોટી ધામધુમ હોવાથી રાજએ મંદીરની આસપાસ કોઈ પણ માણસને નહીં આવવા દેવા માટે નગરમાં ઢંઢેરો પીટાવ્યો, અને તે છતાં રાજએ તે મંદિરની આસપાસ મજબૂત ચોડા પહેરે એસાડી દીધો હતો, પણ તે શું કરવાનો હતો, ઠગશેન તેની પરવાજ્યાં રાખતો હતો. અને તે જોવાને માટે આખી ઉજ્જેણ ઉઘડી હતી.

આ દિવસ મંગળવારનો હતો, દેવીના મંદીરની આસપાસ ભારે રચના રાજ તરફથી કરવામાં આવી હતી.

આ સમયે ચતુર ઠગારો સોળ વર્ષની સુંદરી બનીને હાથમાં પુનઠીક વગેરેનો થાલ લઈને રમઝુમ કરતી અને માતાના ગુણગાત્રી મંદીરમાં દાખલ થઈ, તે વખતે હજુર રાજની રાણી પોતાની સખી મંડળ સાથે આવી નહોતી. ઠગ મંદીરમાં દાખલ થઈ માતાની પાછળ સંતાઈ, અને પોતાનો જી વેષ ઉતારી નાખી સાક્ષાત દેવી રૂપ ધારણ કરી માતાની પુઠ પાછળ સંતાઈ ઉભો.

એટલામાં રાણી પોતાની સખી મંડળ સાથે વાજતે ગાજતે અગે લરકરી સ્વારોની સાથે પાલખીમાં બેસીને માતાના મંદીરના દરવાજા આગળ પાલખી ઉતારી અને તેમાંથી રાણી ઉતરી માતાના મંદીરમાં દાખલ થઈ, અને માતાના દરવાજા બંધ કરી દીધા. અને

માતાની વિધિપુર્વક પુજા કરી લીધા પછી રાણી માતાની એક ધ્યાનથી સ્તુતી કરવા લાગી. રાણી માતાજીની સ્તુતી કરવામાં એક ધ્યાન થઈ ગઈ છે, તે જોઈને તે ઠગરૂપી દેવી હાથમાં ખડક લઈને રૂમ-રૂમ કરતી રાણીની પાસે આવી રાણીને કહેવા લાગી કે, ‘અહો રાણી ! તારી ભક્તિથી હું તારી ઉપર પ્રસન્ન થઈશું, માટે માગ ! માગ ! પણ માગવા પહેલાં તારાં આલુપણો, તારાં આ સર્વ સજ્જાન ઉતારી નાખી મારાચર્ચુમાં મુકી દેજે. તોજ તારૂં વૃતસરણ થશે, નહીંતો કદી તારી ઇચ્છા પુર્ણ થશે નહીં અને હરગીશ થનાર નથી આ વચનો તારા ધ્યાનમાં રાખજે જોજે ભુલી જતી નહીં નહીં તો દેવના કરજમાંથી કદી મુક્ત થવાનું નથી.

રાણી સાક્ષાત દેવીનાં દર્શન થવાથી રાણીના હર્ષનો પાર રહ્યો નહીં. અને હર્ષ ધેલી બનીને પોતાના સર્વે આલુપણો અને રાણુગાર ઉતારી દેવીના ચર્ચુમાં મુકીને રાણી બોલી કે, ‘અહો જન્મત જનની ! જો આપ ખરેખર મારી ભક્તિથી મને પ્રસન્ન થયાં હો તો, મને એક પુત્રનું દાન આપો.’ આપ કરતાં વીશેષ સુંછે ! કહોતો કનકથી તમને મહાપુત્ર ! કહો તો તમને મોતીથી જડાવું, કહોતો તમને હીરા માણકથી જડાવું, તમારૂં છે ને તમને આપવાનું છે એમાં તે શી મહોટી વાત છે.

તે ઠગરૂપી દેવીએ કહ્યું કે; અહો રાણી ! જા !! હું પ્રસન્ન થઈને તને કહું છું કે, આ વર્ષમાં તને એક પુત્રની પ્રાપ્તિ થશે. તે પુત્ર તારા કુળને તારશે; પણ હવે તું આ તારાં આલુપણો અને તારા અલંકારોનો એક પોટલો બાંધીને મારા હાથની કાંધ ઉપર લટકાવી દે, અને પછી તું મંદીરના દરવાજા ઉઘાડી નાંખીને તું અને તારી સખી

સમેત મારી પાછળ આવી આંખ મીંચીને એક ધ્યાન થઈ જાયો નહીં તો હું તમને સર્વને શ્રાપ આપીશ.

તે ઠગરૂપી દેવીના કહેવા મુજબ કરીને રાણી અને તેની સખીઓ માતાના મુર્તિ પાછળ આંખ મીંચીને એક ધ્યાન થઈ ગઈઓ.

આ જોઈ તે ઠગરૂપી દેવીએ પાછો પોતાનો વેષ ધારણ કરી હાથમાં થાળ લઈ મંદીરની બહાર નીકળી ચોડીદારોને કહેતી ગઈ કે, 'બહારથી માતાના મંદીરને તાળું મારી દો. અને રાજના હુકમ વગર મંદીરને ઉઘાડશો નહીં.'

આઠલું કહી તે ઠગરૂપી દેવીએ પોતાને ઘેર આવી પોતાનો અસલ વેષ ધારણ કરી, રાણીનો અલંકાર પોતાની માસી માલણને સોંપી દઈ આનંદથી ઉંઘ કાઢવા લાગ્યા.

સીપાઈએ તરત બહારથી માતાના મંદીરના દરવાજાને તાળું મારી દીધું. થોડીવાર પછી રાણી મહેલમાં જવા માટે તૈયાર થઈ દરવાજો ઠોકવા લાગી, પણ દરવાજો ચોડીદારોએ નહીં ઉઘાડવાથી રાણી અને તેનું મંડળ આખી રાત મંદીરમાં પડી રહ્યું, આ બખર રાજને થતાં રાજ તરત મંદીર પાસે આવ્યો અને સીપાઈના ઉપરીને ધમકાવીને કહ્યું કે, 'હરામખોર તેં શા માટે માતાના મંદીર ઉપર તાળું મારી મારી રાણીને કેદ કરીછે.' તે જમાદારે કહ્યું કે, હજીર ! એમાં અમારો મુદ્દલ અપરાધ નથી! મંદીરમાંથી એક સ્ત્રી બહાર નીકળીને પોતાને ઘેર જતી વખતે રાજના હુકમ વગર મંદીરના દરવાજા ઉઘાડવા નહીં.'

આ વાતમાં કંઈક ભેદ છે એમ રાજને ખાતરી થવાથી, રાજ કંઈ પણ વધુ ન બોલતાં એકદમ મંદીરના દરવાજા ઉઘાડી રાણી પાસે ગયો અને રાતના શું બન્યું તેની સર્વ હકીકત પુછી.

રાણીએ જે કંઈ રાતના મંદીરમાં બન્યું હતું તે સવીસ્તર રીતે રાજને સમજાવી રાજના મનનું સમાધાન કરવા લાગી, પણ રાજથી રહી ન શકાયાથી રાજ ખડખડ હસી પડ્યો, અને રાણીને કહ્યું કે, 'ઓ ભોળી રાણી ! તને સાક્ષાત દેવી પ્રસન્ન થઈ નહોતી ! પણ પેલો ઠગરૂપી દેવો પ્રસન્ન થઈ તને ઠગી ગયો છે, તું પણ બાકી કેમ રહી જાય ! તે પણ ચતુરની ચતુરાઈની લહાણ લીધી. બલે ચતુર બલે ! તું પણ મારા ગામમાં ઠીક દાખલ થઈ બધાને લુંટવામાં ઠગવામાં જ મોજ સમજે છે, એટલું કહી રાજ અને રાણી પોતાના મહેલમાં આવ્યાં. રાણીને ચતુર ઠગારે ઠગીએ વાત આખા ગામમાં પસરી ગઈ, તે જાણી ચતુર ઠગારો પણ મનમાં ને મનમાં બહુ મલકાવવા લાગ્યો.

વારતા ૧૩ મી.

માસુકની મુલાકાતે ચતુર.

જે નાટકશાળામાં માસુક ઉપર ચતુર આસક પડ્યો હતો અને તે માસુકને નાટકશાળામાંથી અંધર ઉપાડી જઈ તેના સૌંદર્યની અને તેના અલંકારોની લુટ ચલાવીને એક સીપાઈના હાથમાં શોંખીને ચોતે પોખારા ખણી ગયો હતો, તે માસુકનો પોતાના ઉપર કેવો પ્રેમ છે તે પ્રેમની પરીક્ષા કરવા માટે ચતુર એક શેઠાગરનો વેપ લઈને તે માસુકના પોતાને ઘેર ગયો.

પોતાને ઘેર કોઈ નવા મુસાફરને આવેલો જોઈ, ન્યાયાધીશે પોતાના ઘરની બહાર આવી તે મુસાફરને માન આપી તેનો હાથ

ઝાલ્દી મોટા આદર સત્કારથી પોતાના ધરમાં દાખલ કરી, પોતાની પાસે બેસાડીને તેને નમનતા પુર્વક પુછ્યું કે, આપ ક્યા દેશના વતની છો ? અતરે શા માટે આપનું આવવું ચ્યું છે ? તે આપ કરપા કરીને મને જણાવશો.

તે ઠગરૂપી સોદાગરે કહ્યું કે, ' હું બંગાળા પ્રદેશનો વતની છું અને વેપાર અર્થે આ તમારી હજીરમાં દાખલ થયો છું. આ તમારી વિચિત્ર નગરી અને તેના સજન લોકોથી હું કેવળ અજાણ છું મારે ક્યાં ઉતરવું, અને કોનો આસરો લેવો તેનો વિચાર કરતાં કરતાં આપના મહેલની પાસે આવી પહોચ્યો. આપની ભવ્ય મુર્તિ જોઈ મને ખાત્રી થઈ કે, આપ કોઈ ન્યાય મુર્તિ છો એવું જણીને હું આપને ત્યાં આબોધો છું. '

ન્યાયાધીશે આ ચતુરની મધુર વાણી અને મર્યાદારૂપ બાણજી સાંભળી, ન્યાયાધીશે ખહુ ખુશ થઈ જમીને, તેને પોતાના મહેલના ઓરડામાં એકઠમ ઉતારો આપ્યો.

આ ઠગરૂપી સોદાગર ન્યાયાધીશના આપેલા ઓરડામાં દાખલ થઈને પોતાનો અસખાળ મુકીને કાંઈક વિચાર કરતો બેઠો, એટલામાં ન્યાયાધીશના માણસે આવીને કહ્યું કે ' અહો નવીન મુસાફર ! બોજન કરવા માટે પધારો ? બોજન તૈયાર છે. '

ચતુર તરત ઉભો થઈ; તે માણસની સાથે બોજન ગરહમાં આબોધ અને જ્યાં જમવા માટે પાટલા ગોઠવી રાખ્યા હતા તેની ઉપર જઈ બેઠો.

એટલામાં ચતુરની ચતુરા હાથમાં બોજનનો થાળ લઈ આવી,

અને તે ચાળ ચતુર આગળ મુકયો. ચતુરને જોતાંજ તે માથુક
મનમાં સમજી ગયું; અને મનની શાયે વાત કરવા લાગી કે આજ
લાલસુ ચોર ! મને રખડતી રજળતી અને બેભાન કરી આજ મારા
સહૃદયના લુંટ ચલાવી પલાયન કરી જનાર તે ફરીને મોહજળ પા-
થરતો પાથરતો આવ્યોછે. અને હજી, જેવોને તેવો મારો પ્રેમ તેની
ઉપર પુર્ણ રીતેછે કે કેમ ! તે તપાસવાને આવ્યો કેમ ન હોય! એમ
મને લાગે છે; માટે હમણા મારો પ્રેમ તેને ન દર્શાવતાં તેને ક્રોધ
ભરી નજરથી જોઈશ! જોઈશું કે તે મારી કરોધભરી નજરથી ભય
પામેછે કે નહીં ? આમ વીચાર કરતી કરતી તે માથુક પોતાના
બીજા ચોરડામાં દાખલ થઈ; અને એક બાજુ શું ચમત્કાર બને
છે તે જોતી હતી.

પણ ચતુર ઠગારો ક્યાં કેમ હતો, તે આવી કરોધ ભરી નજર
રની ક્યાં પરવા રાખે તેવો હતો. તેણે પણ પોતાની માથુકને કરોધ
ભરી નજરમાં જણાવી દીધું કે 'વહાલા ! તમે તેટલી મારી ઉપર
કરોધ ભરી નજર કરીને મને ભય બતાવશો, પણ તમારા તે ભયથી
હું જરા પણ ઠગાનાર નથી. અમે તો તમારાજ છંદ્રએ. ને તમે
અમારા છો. પછી કેમ કરી જવાના હતા !

ચતુરતી આ સાન તો ચતુરા તરત સમજી જઈને તરત
ચતુર પાસે આવીને ચતુરને કહ્યું કે, ' અહો મુસાફર ! આ ધર
તમાંઈ છે ? જે જોઈએ તે માગી લેજો ! આતાં માગતાં જરા પણ
ચરમાશો નહીં ' નહીં તો ભરે બાણે લુપ્ત્યા રહેશે તે જો મને
દોષ દેશે નહીં તેનો ઇપકો તમને ધટશે ! જો જો મુસાફર !
ચટેમાથુને શુરકી છાંટી પલાયન થઈ જનાર ફરીને બહુ દીવસે નજરે

પડ્યા છે ! હવે કેમ જાઓ છો ! પછી જેટલી હોય મુક્તી તેનો ઉપયોગ કરજો.

તેના ઉત્તરમાં ચતુરે આંખ મારીને કહ્યું કે, 'આપ જેવી ચતુર બાળાની કરપાથી, હું કદી પણ ભુખ્યો રહેનાર નથી; પણ તરપણા સાંત કરી અહીંથી વીદાય થનાર છું.' '

આવી પ્રકારની બંન્ને વચ્ચે રંગરસની વાતચીત થઈ રહ્યા પછી તે હગરૂપી સોદાગર જમી લઈને પાછો પોતાના ઓરડામાં દાખલ થયો.

થોડીવાર પછી ન્યાયાધીશ તેની પાસે આવીને બેઠો અને તે હગરૂપી સોદાગરને પુછ્યું કે, 'આપ આપની સાથે ઉત્તમ ઝવેરાત પણ લઈ આવ્યા હશે; જે તમે મને બતાવશો તો, અને તે મને પ્રસન્ન પડશે તો હું તેમાંથી કાંઈક ખરીદ કરી તમારા બારને ઝાંછો કરવાની ઇચ્છા રાખું છું.'

હો તરત પોતાનો બનાવટી ઝવેરાતથી ભરેલો ડાબડો પોતાના કાથળામાંથી બહાર કાઢીને ડાબડો ઉઘાડી તે ન્યાયાધીશની સન્મુખ રજુ કર્યો, નકલી બનાવટના ઝવેરાતમાં થું જોવું હતું તે ન્યાયાધીશને પ્રસન્ન પડવાથી, તે ન્યાયાધીશે પોતાને પ્રસન્ન પડ્યું તેટલું ઝવેરાત તેમાંથી વીણી લઈને તેની કીંમત પુછી. '

હો બહુજ વિવેક વાણીથી કહ્યું કે, 'હું એની કીંમત કરવા માગતો નથી, માટે તમારી ઇચ્છામાં આવે તે આપો તો હું ખુશીથી લઈશ; આ નગરમાં તમારા જેવા પવિત્ર ન્યાયાધીશના પવિત્ર ઘરમાં મારો આ પહેલો સોદો છે; તે સોદો શુધરશે તો હું બીજા સોદામાં બધારે પેદા કરીશ, એવા હેતુથીજ હું તેની કીંમત કરતો નથી.

ન્યાયાધીશ તરત તે ઝવેરાત લઈ નીચે આવ્યો. અને પોતાની તીબ્બેરી ઉઘાડી તેમાં મુકી રૂપીઓ પાંચ હજાર લઈ તે ઠગ રૂપી સોદાગરને આપીને કહ્યું કે, તમારા ઉત્તમ પ્રકારના ઝવેરાત બદલ મેં બહુજ થોડી કીમત આપી છે; તેથી તમે નારાજ તો થયા નથી ને ? હજે હસીને કહ્યું કે, નહી જી ! હું જરા પણ નાપુશ્ત થયો નથી ! જો તમે મને તેની કીમત પણ આપી ન હોત તો પણ હું નાપુશ્ત થાત નહોં, સમજ્યા સાહેબ !

આ પ્રમાણે ધણીવાર સુંધી બંને જણ વાતચીત કરતાં કરતાં ઝોકાં ખાવા લાગ્યા તે જાંઘને, ન્યાયાધીશની તે યુવાન બાળાએ પોતાના પીતાને કહ્યું કે, ' પીતાજી ! હવે સુવાનો સમય થઈ ગયો છે ? માટે મુસાફરને સુવા દો ! '

પોતાની બાળાનાં મધુર વાક્યો શ્રવણ કરતાંજ ન્યાયાધીશ પોતાના ઝોરડામાં જઈ મુતો, ધરના તમામ માણસો ઉંઘને વસ થઈ ગયા પછી તે મત્સુક સોજે શણગાર સજી પોતાના આશકને ભેટવા ચાલી.

બંને આમુક મામુક ખુબ પ્રેમરસ પીવામાં તલીન બની ગયાં અને એક એકના પ્રેમને એકત્ર બનાવી એક એકને એક એકની સાથે વીધી પુર્વક લગ્ન કરવાના વચનથી બંધાઈને એક એક એક એકથી છુટા પડ્યા.

પ્રાતઃકાળ થતાંજ સોદાગરે પોતાનો કાથળો ખાંધે મારી ન્યાયાધીશને નમસ્કાર કરીને કહ્યું કે. આપે મારી બહુ સેવા બજાવી છે તેના બદલામાં હું તમારો ઉપકાર માહું છું, હવે મને મારો માલ બેચનારને શહેરમાં જવાની રજા આપશો. ન્યાયાધીશે તેને શહેરમાં

જવ્સની રજા આપી રજા થતાંજ ચતુર પોતાની માસીને ઘેર આવ્યો અને આખી રાતનો ઉઠાગરો હોવાથી પોતાને ખીજાને જઈ ગયો.

ઝવેરાત અમુલ્ય છે, અને તેની કીંમત બહુ મોઢી છે એવું ધારીનેજ ન્યાયાધીશે તે ઝવેરાત ખરીદ્યું હતું, તેના ચાર ઘણા નાણા ઉપજાવવા માટે ન્યાયાધીશ તે ઝવેરાત લઈને ખીજા એક ઝવેરીને ત્યાં ગયા, અને તે ઝવેરીને આ ઝવેરાત બતાવીને તેની કીંમત આંકવા જણાવી.

ઝવેરીઓએ ઝવેરાતને બહુ બહુ વાર તપાસીને ન્યાયાધીશને કહ્યું કે, ‘ આ ઝવેરાત ખર નથી, પણ નકલી છે; તે તમે ક્યાંથી લાવ્યા ? ’ તેનો ઉત્તર ન આપતાં ન્યાયાધીશ જેવા માણસ મનમાં સરમાઈ જઈને તે ઝવેરાતને પાછું ઘેર લાવ્યો, અને મનમાં બહુ ખસ્તાવો કરતો તે ઠગને ધીકારવા લાગ્યો.

વારતા ૧૪ મી.

ચતુરની શક્તિની કસોટી કરવા માટે રાજાએ રચેલી શુકિત.

રાજાએ શહેરની અંદર દાંડી પીટાવી કે, આવતી કાલના બપોરના ત્રણ વાગે રાજા પોતાના પરાકરથી ચોંધાઓ સાથે ઉગ્રેણુ નગરીના મેઢા મેદાનમાં તીરમબાજી ખેલવા જનાર છે.

તીરમબાજી ખેલતાં રાજાની કમાનમાંથી જે તીર લાંબુ જસેતેને એકદમ લાંબુ ન જવા દેતાં અધવચમાં તે તીરને પકડી લઈ; તેની ઉપર પોતાના નામ અને નીશાની કરી ફરીને તે તીરને મારી કમાનની અંદર પાછું ચોટાડી દેશે તેને મારા રાજનો હકદાર ઠરાવીશ.

આવા પ્રકારની રાજની ડાંડી શહેરનાં પીટાવાપી કેટલાએક તીરમારજીએ પોતાનાં તીર કામઠાં લખને અને કેટલાએક આ શુર રમત જોવાને ઉજેણુ નગરીના મેદાનમાં જવા તકમારી કરવા લાગ્યા.

આ ખખર ચતુરને થતાંજ તે પોતાની તીરમખાજીની રમતને ખેલ કરી ખતાવવાને દ્રઢ થઈ ગયો.

ખીજ દીવસના ત્રણ વાગતાં ઉજેણી નગરીનું મેદાન વ્રમાસ-ગીરથી ભરાઈ ગયું. અને તીરમખાજીની રમત શરૂ થઈ.

આ રમત બહુ જોસ ભેરથી ચાલુ થઈ રહી હતી. તે દરમ્યાન ચતુર જે બાજુ રાજ ઉભો રહી તીર ફેંકતો હતો, તેની સન્મુખ જઈ ચતુર રાજના તીરને આવવાની રાહ જોતો હતો.

બરાબર સમય આવતાં, અને સઘળા તીરમખાજીઓને હેરત ખમાડવા માટે, રાજએ એક મ્હોટું ઝેરી તીર કાઢીને કમાનમાં ચઢાવીને એવા જોરથી ફેંક્યું કે, તે તીર અવાજ કરતું આવ્યું.

રાજના ઝેરી તીરને પોતાની સામે આવતાં, ચતુરે પોતાના ઝેરી તીરને કમાનમાં ચઢાવીને તે તીરની સામે એવા જોરથી ફેંક્યું કે જે તીર બેમાં થતાંજ એક એકના જોરથી અડધા ટુકડા થઈ નીચે પડી ગયા.

ચતુરે તરત બંને તીરને ઉપાડી લીધાં અને તેમાં રાજનું તીર ક્યું તે ઝાળખી કાઢીને રાજના બાગી મચેલા તીરને પાછું રાજને ન વાળતાં પોતાની ખરી ચતુરાઈ અને પોતે કોણ છે, અને ક્યાં રહે છે, તેની નીચાની ખતાવવા માટે પોતાના કાતીલ તીરને રાજની ઉપર ફેંક્યું.

સામેથી કાતીલ તીરને આવતાં જોઈને સમગ્ર યોધધાઓ ચક્રીત

બની ગયા, અને તીરને અધવચમાંથી પકડી લેવાને પોતાની શક્તિને અજમાવવાને કાંઈ બાકી રાખી નહીં, પણ તે સર્વ બ્યર્થ ગઈ. રાજા એક ધ્યાનથી તે તીરને પકડવા માટે બહુ આતુર થઈ ઉભો હતો, પણ તે તીર રાજાના હાથમાં ન આવતાં રાજાના મુગટને વીધી, મુગટની આરપાર નીકળી જઈને તીર કાનથી દસ કદમ છેટે પડ્યું.

રાજાએ તે તીરને ઉપાડી લઈને તે તીર પોતાનું નથી પણ મારા તીરને અધવચમાંથી પકડી લેનારતું છે; માફ તીર બાગી જવાથીજ તેણે પોતાના નામ અને ઠામની નીશાની દાખા આ તીર આ તીર ફેંકેલું લાગે છે. આજ ખરો ઠગારો છે. અને તે ઠગારામાં જેમ સર્વને ઠગવાની શક્તિ ધરાવે છે, તેમ તીર વીઘામાં પણ સાચી શક્તિ ધરાવે છે, એમ આ તેના તીર ઉપરથી સિધ થાય છે, તો પછી તે બાણકળામાં કેવો પ્રવીણ હશે ?

આ પ્રમાણે પોતાના મનમાં વીચાર કરીને તીરમઆજી રમત ખલાસ થઈ એમ જાહેર કરાવીને રાજા પોતાના ચોદાઓ સાથે શહેરમાં આવી શાંત અશ્વાએશ લેવા પોતાના મહેલમાં દાખલ થયો, અને બીજે દિવસે બાણ વીઘાની પરીક્ષા કરવા માટે ફરીને બીજી ઘંટી પીટાની.

વારતા ૧૫ મી.

ચતુરપર આસક પડેલી અલબેલી.

ચતુરે ખુમ લેજતદાર મીઠાઈ બનાવીને, અલબેલાંના આંકડાને હતારી નાખવામાં પોતાની બુદ્ધિને ખેલ ખેલવામાં બાકી રાખી નહોતી.

ચતુરની વાણી, ચતુરની ચપળતા, ચતુરની છટા અને ચતુરનો શુલાખી
બહેરો, મદમાતી કાયા જોધને અલખેલી તેની ઉપર આશંક પડી હતી.

પોતાને મજબૂત યોજાવી, ચાત્રી જવાથી તેને જોટલું દુઃખ થયું
નહોતું, તે કરતાં ચાર ધણું તેના મોહ બાણ વાગેલા મારથી તેની
હાતી વીંધાઈ જવાથી તેનું અંતઃકરણ તેણીને સુખે ખેસવા દેતું નહોતું.

આશંકના વીયોગથી ઉત્પન્ન થએલા મહાદુઃખને મટાડવા માટે
જ તે અલખેલીએ સફેત વસ્ત્રો ધારણ કરીને તેને શોધવા માટે
પોતાના મહેલનો ત્યાગ કરીને, અરે મારા પ્રેમીને કોઈ ખતાવે રે,
પ્રેમી વીના દીવસ જતો નથી મારો રે, આ પ્રમાણે ગાતી ગાતી
નગરીની ગલીઓ ગલી ફરવા લાગી. પણ આશંકનો પત્તો ન લાગ-
વાથી ફરી ખોલવા લાગી કે, પ્રેમ કટારી મારી ક્યા સંતાઈ ગયા
રે, મારા તન મનનો મોતીનો હારરે. કોઈ સોધી લાવો તો, તેની
ઉપરથી જાડું વારી રે. આ પ્રમાણે તે અલખેલી પ્રેમ ઘેલી બનીને
પ્રેમી વીયોગીની ખતરાથી ઉત્પન્ન થયેલ આગને ધુમાવવાને માટે
નગરીની બહાર એક તંબુ ઠોકી સદાચત આપવા લાગી.

પોતા ઉપર આશંક પડી મને શોધવા માટે અલખેલી મારા
નામનું રટણ કરી રહી છે. તે રટણ ખરા અંતઃકરણથી કરે છે કે,
મને જમાવવા માટે તેણીએ આવો ઢોંગ મચાવીને બહાર તંબુ ઠોકી
મદાવરત ચાલુ કર્યું છે તેની ખાત્રી શી રીતે કરવી ? તેના વીચાર કરી
ચતુર ડંગે ફરીને એક શેર મીઠાઈ બનાવી. અને તેને એક ન્હાની
સરખી રકાખીમાં મુકી, બરાબર અડધી રાત્રી વીતી ગયા પછી તે
ણીના તંબુમાં ગયો.

તે વખતે અલખેલી ગાલ ઉપર હાથ દબાવે પડે પડે
પુઠી પુઠી નામનો સાખનો મણકો ફેરવી રહી હતી

તે જોઈને હોં કહ્યું કે, આ અલબેલી ? આ કોના નામનો મણકો ફેરવી રહ્યાં છે ! તે તો જરા કહેશો ?

અલબેલીએ કહ્યું કે, ‘ ચાલ્યો જ ! તારે રસ્તે ’ તને કહેવાથી મને શું લાભ થનાર છે ! મુખાં તું કોણ છે ? અને અડધી રાત્રે દુઃખમાંથી ઝુરી રહેલ વીથોમને આ માટે દુઃખ ઉપર ડામ દેવાને આવ્યો છે ?

ચતુર—હું તમારા દુઃખમાં ડામ દેવાને આવ્યો નથી ? પણ હું તો તમને થતાં દુઃખના દર્દને મટાડનાર એક સારી દવા લાવ્યો છું જે ઇચ્છા હોય તો આપું !

અલબેલી—હં હં ! તું ખરું કહે છે ! જોલ ! જોલ ! મટપટ ! તે ક્યાં છે !

ચતુર—તમે તેની પરીક્ષા કરી શકશો !

અલબેલી—હા ચા માટે નહીં કઈ ! તે જોતાંજ વરતી કહાં દીશ કે એજ દવા મારા દુઃખને મટાડનાર છે.

ચતુર—ખચિત !

અલબેલી—નહીં તો શું ખાદુ !

ચતુર—જો તમને તમારા દર્દને મટાડનાર દવા આપુ અથવા બકાવું, અને તેથી તમને કાંઈ ફાયદો થાય, તે બદલ મને કંઈ ઇનામ આપશો ખરાં કે ?

અલબેલી—ખુશીની સાથે !

ચતુર—ફરી જશો તો ? તેનો શાક્ષી કોણ ?

અલબેલી--તેનો સાક્ષી મારો આત્મારૂપી ભગવાન !

ચતુરને તેના ખરા પક્ષા માટે ખાત્રી થતાં તરત તેના તંબુમાં દાખલ થઈ, તેની પાસે બેસીને, મીઠાપવાળાનો વેશ ધાણુ કરીને પોતાની સાથે લઈ ગયેલ મીઠાપની રકાખી ઝટ અલબેલીની પાસે મુકીને કહ્યું કે, ' હો અલબેલી આ હેતદાર મીઠાપવાળો ! મને જુઓ પછી તમારૂં દરદ મટી જાય છે કે નહીં !

મીઠાપ વાળાને અસલ સ્વરૂપમાં જોતાજ અને તેણે લાવેલી મીઠાપને ચાખી જોતાં જ અલબેલીની ખાત્રી થઈ કે, ' આજ મારો આશક છે જેને માટે હું દીવાની બની ગઈ છું.' તેનો દ્રઢ વીચાર મનમાં કરતાની સાથે તે ચતુરના કંઠમાં હાથ નાખી તેને વળગી પડી, ને તેના ઉછરંબ ને ચઢી બેઠી. અને પ્રેમની વાતો કરવા લાગી અને ચતુરને સમજાવી પઠાવી પ્રેમરંગમાં રમાડતી, તંબુનો ત્યાગ કરી આખી રાત પોતાના અગાસમાં લાવી, હમેસન માટે પોતાના મહેલમાં આવવાનું વચન લીધું હમેશ અલબેલીના મહોલે જવાનું વચન આપ્યા પછી અહો દીલરંગી ! ગુલે ગુલઝરમાશુક જેમ તે મને વચનથી બાંધી લીધો છે તેમ હું વળી તને વચનથી બાંધી લેવાની ધંધા રાખું બોલ આ રીતે ધંધા તારાથી પુર્ણ થઈ શકશે ખરી કે ? અલબેલી શા માટે નહીં થઈ શકે ! થઈ શકશે જ ! કરો વીદીત ને પછી જોઈ હોયો થાય છે કે નહીં. હો કહ્યું કે, અને હું જ હગારાઈ તે કાપને નહીં કહેવાનું વચન લઈને, ચતુરે ખાત્રીની રાત તેની સાથે એસ આરામમાં કાઢી સહવાર પડતાં પોતાને સ્થાનકે ચાલ્યો ગયો.

વારતા ૧૬ મી.

નીચે મુક નહીંતો લાત માફ છું.

એક દીવસની રાતરે સખત ગરમી પડતી હતી અને ઓછામાં પુરતો ઠગસેન લાઇની માશીને ઘેર બહાર ગામના પરાણા આવવાથી બેસવા કે હાલવાની મુદ્દલ જગા નહોતી, તેથી ચતુર બહુ કંટાળી જવાને લીધે એકદમ અડધી રાતે ધર મુકીને નગરીમાં ફરવા નીકળી પડ્યો.

ફરતો ફરતો એક અંધારી શેરીમાં પેઠો. તે જોઇને શેરીમાંના કુતરા બહુ બસવા લાગ્યા. પણ તે બસી રહેલા કુતરાની કંઈ પણ પરવા ન કરતાં બંદાતો ફડાકા બંધ ચાલ્યા. એટલામાં એક માણસ હાથમાં તરવાર લઇ એક ધરના ખુણામાં સંતાઇને જોતો હતો. બીજો માણસ નીચેથી ધરની બીંત ફેડતો હતો. અને ત્રીજો તે ધરની અગાસી ઉપર જઇ ઉભો હતો.

આ ત્રણેને જોઇને ચતુર ઠગતો, તરત બીજા એક ધરના ખુણામાં ગુપચુપ થઇ ઉભો.

એટલામાં ધરની બીંત ફેડનારે બીંતમાં એક મોટું ખાકોડું વાડીને તેમાં દાખલ કર્યો અને ધરની અંદર દાખલ થઇ ધર તપાસતો તપાસતો એકદમ અગાસીની ઉપર ગયો, અને પોતાના સાથને કહેવા લાગ્યો કે, લાઇ ! લાઇ ! માલતો બધો નગદી છે ! નગદીમાં રૂપું નહીં, રૂપીઆ નહીં, પણ નકર સોનાની લગડીઓજ એક મહોટો પટારો ભર્યો છે. આજે બેઠા પાર ! બેઠા બેઠા ખાલેજ ફરોજ કરો ને; ખુદેજ નહીં પણ જો માલ ધર ભેગો કરવામાં જરા પણ ગફલત થઇ તો સમજ કે. 'બાયડી ઉઠરાના મોં જોવાને પામવાનાજ નથી!

અગાસી વાળાએ કહ્યું કે, ' તું શા માટે મળરાય છે ! તેને કેમ ધર
 ભેગો કરવો તેનો મેં આગળથી વીચાર કરી રાખ્યો છે. ઝખ માર
 છે ગામના ચોકીવારો ! બીજાએ કહ્યું કે, ' કહેતો ખરો કે તે શું
 વીચાર કરી રાખ્યો છે. હું તો જાણું કે તે કેવા સરસ છે અને
 દીલને ઠંડક દેનારો છે !

જો આ ધરના બાબુના ધરની વચમાં એક કુવો છે, તું સોનાની
 લગડીઓ લેતો આવ, અને હું કુવામાં ફેંકતો આવું. બધી લગડીઓ
 કુવામાં પડી ગયા પછી આપણે ઘેર ચાલ્યા જઈશું, અને વચમાં
 બે ચાર દહાડાનો ગાળો નાખીને એક એક બે બે કરીને કાઢી
 જઈશું ! બીજાએ કહ્યું કે, ' નહીં નહીં એમ તે બનતું હશે! આપણે
 આપણુ છીએ પણ દુનિયાં આંધળી નથી. જેટલો માલ ધરભેગો થયો
 એજ આપણા બાપનો સમજવો. અગાસી વાળાએ કહ્યું કે, ' ઠીક
 જાણ! કાહા તારી મરજી તેમજે તો મારી ના ક્યાં છે ! ચાલ હવે
 ઝટ કર !! હમણાં સહવાર પડી જશેજ બીજાએ કહ્યું કે 'તું અહીં આં
 ઉભો રહીને શું ઉકાળવાનો હતો તું નીચે ઉતર અને અલગબહાર
 ઉભો રહે અને હું પાછો ધરમાં જઈ તેટલો માલ ઉપાડી શકાય
 તેટલો કહડી ને તને આપતો જઈ તેટલો તું લઈને ચાલતો
 થજો અને ત્રીજા ભાગીદારને મોકલજો ? તે પણ જેટલો ઉપાડી શકશે
 તેટલો તેને કહાડી આપી તેને પણ અહીંથી ધર ભેગો થઈ જવાને,
 કહીશ અને તમે બંને જલદી ધર ભેગા થઈ ગયા પછી તમારી પા-
 છળ મારાથી ઉપાડી શકાશે તેટલો ઉપાડી ચાલવો આવીશ ! કેમ
 દોસ્ત ચાલતો નથી તારો વીચાર લાભકારક છે કે મારો તેટલો રહ્યું
 કે, તે નહીં દોસ્ત ? તારો આ મામલો બંને જણા આવી તે કામની
 ગોઠવણ કરી પોતાનું કામ શરૂ કર્યું જેટલી સોનાની લગડી પોતાથી

ઉપાડી શકાય તેટલી ઉપાડી. પોતાને ઠેકાણે માલને દાટી પોતાના દુર જવાને માટે જાય છે તેવોજ હશે તેની પાછળ જઈ તેના પગમાં એક એવો જખરો ફટકો માર્યો કે ફટકો પડતાજ તે નીચે પડી ગયો અને ઉપરથી લાન મારીને કહ્યું કે, 'ઓ હામખાર તારા બાપનો માલ લઈને ક્યાં જાય છે ? મુકીદે નહીં તો બીજી લાત મારું છું જોય છે મું એટલું કહીને ઉપરથી બીજી લાત મારી તેના હાથમાંથી સોનાની લગડીનો એક થેલી આંચકી લઈ તેને કાઢી મુક્યો. આ પ્રમાણે હશે તે બંનેને બે બે લાત મારીને તેઓના માલમાંનો સઘળા માલ છીનવી લઈને વટાણા વાવી ગયો અને પેલા ત્રણ પસ્તાતા પસ્તાતા પોતાના ઘર ભેગા થઈ ગયા.

વારતા ૧૭ મી.

દશે આકરૂતિના મરતકો છેદી નાંખ્યા.

બીજે દિવસે રાત્રીએ ફરીને એક ડાંડી પીટાવા કે આજે આ રાત્રી બાગનો પાછળ આવેલા અંગ બળના અખાડની વચ્ચે એક સ્થંભ ઉભો કરવામાં આવશે. તે સ્થંભની ઉપર એક ચાર વ્યાસવાળા આકારવાળું આરકું ગોઠવવામાં આવશે. અને તે આરકામાં દશ મહોટા બાકોરા રાખવામાં આવશે અને તે પ્રત્યેક બાકોરામાં અકેક અકેક આકૃતિ ગોઠવવામાં આવશે. અને તે આકારની નીચે એક જળપંખો ઉભો કરવામાં આવશે, અને તે જળપંખાથી તે આકરૂતિવાળું તે આરકું ફર્યા કરશે તે ફરી રહેલા આરકામાં રહેલી તે બનાવટી દશ આકરૂતિને એક બાણના ધાથી છેદી તેના મરતકો એક ઝપાટામાં ઉરાડી નાંખે તેવી બાણ વિદ્યા જાણનાર ક્ષત્રાવશેજ પો-

તાની બાણ વીધ્યાનો ચમત્કાર બતાવવાને આજે સાંજના પાંચ વાગે હાજર થઈ જવું.

આરે પ્રથમ કરી રાખેલી જોઈવણ પ્રમાણે તે કાર્યનો આરંભ કરનારો હુકમરૂપી ઘંટ ચાલુ થશે ત્યારે તે બાળાવળીએ 'પોતાનું' કાર્ય કરી પોતાને માગે ચાલો જવું.

કોઈ પણ ક્ષત્રી બાણાવળી ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે પોતાની વીધાનો ચમત્કાર બતાવી રાજ અને તેમના અમલદારો અને સમગ્ર પ્રજાને, તે માટેની ખાત્રી કરી આપશે તેને હું મારા રાજ્યની અર્ધ ગાદી અર્પણ કરીશ, '

આ પ્રમાણે રાજની પીટાટી ડાંડી સાંભળતાંજ માલજી ઘેર આવી અને તે સર્વ હકીકત ચતુરસીંહને કહી સંભળાવી. માલજીના મુખમાંથી શબ્દો બહાર પડતાની વાર ચતુરે માલજીને કહ્યું કે, માસી સાંભળ્યું ! તે બરાબર સાંભળ્યું આણું પરોણામ કેવું આવશે; તેનો લે કંઈ વિચાર કર્યો છે ? માલજી કહ્યું કે, ' હવે રાજને ખાત્રી થઈ ચુકી છે, કે. જે હા ઉજણ નગરીમાં આવી મને મારા અમલદારો અને પ્રજાને હાવામાં કંઈ બાકી રાખી નથી, અને તેને પકડવાને કેટલીએક યુક્તિઓ કરવા છતાં તે હાથમાં આવતો નથી. એવી તેની ખાત્રી ઉપર ખાત્રી થવાથી, છેવટે રાજ એવા સીધાંત ઉપર આવ્યો. હોય કે તારામાં કેટલા કેટલા ગુણો છે ગુણોની માહિતગારી થઈ. તને રાજ્યની ગાદી આપવાને તેણે આવી પ્રતિજ્ઞા કરી હોય એમ મને લાગે છે તેનું સાઈ ફળ તને મલશે અને તે ફળ જેવું તેવું તને મળનાર નથી. તે ખરો હકનો પુરાવો કરી આપ્યો છે અને હજી તે પુરાવામાં કંઈ બાકી હોય તોતે આજ સચોટ કરી દેજે એટલે બસપણુ જોજે રાજ મળતાં આ માસીને જુલો જતો નહીં ઉપકારને બદલે અપકાર

કરવાને તારીખત બતાવતો નહીં જ મારા તને આશીર્વાદ છે કે તારી બાળવીદ્યામાં તું જ્ય મેળવજે. માસીના આ આ આશીર્વાદ લઈ ચતુર ઘોડા ઉપર ચઢી દરાવ પ્રમાણે તે આરામ બાગની પાછળ આવેલા અંબબળના અખાડાની પાછળ જ્યાં કેટલાક બાણાવળીએ આવીને તે ફરી રહેલા બારકાઓ તરફ પોતાની નજરને ફેરવી રહ્યાં હતા.

આ ખેલ જોવાને આખી હજારો નગરી ત્યાં ઉલટી પડી હતી. અલખેલી ન્યાયાધીશની પુત્રી પણ ત્યાં આવી હતી.

મેદાન માણસોની બીડથી ગાઝી રહ્યું હતું અને તે ગર્જનાને વધારે ગળતરી મુકનાર હુકમ રૂપી ધંટા વાગવાને શરૂ થયો.

તે સાંભળી સર્વ બાણાવળીઓ તે ફરી રહેલા આરકાની આસપાસ ફરી વળ્યા.

પ્રધાન ઉઠીને બોલ્યો કે • અહો બાણાવળીઓ ! રાજાની આજ્ઞા એ કે આ આરકાથી બે કોસ દુર જઈને દરેક બાણાવળીએ એક હારમાં ગોઠવાઈ જવું અને અનુકરમે અનુકરમે એક પછી એક પોતાની વીદ્યાના પ્રયોગનો ઉપયોગ કરવો.

એક પછી એક બાણોનો વરસાદ છુટવા મંડ્યો પણ કામના બાણથી તે આરકામાંની એક પણ આકૃતિનું માથું છેદાયું નહીં. તે જોઈ સકળ પ્રબળ શરમ છે શરમ છે. એવી રીતે પોકારી રહી.

તે થઈ રહેલા પોકારની વચે આપણી આ વારતાના આલોક નાયક ઠગે તરત પોતાના ઘોડાને આડે ફેરવીને એવી સરત અને નીચમ ટીકાને એક બાણ ફેંક્યું તેન એ બાણે તે ફરી રહેલા આ રકામાંની હસે આકૃતિના હસે માથાં ઉરાડી નાખ્યા.

તે હસે માથા નીચે પડી જતા જોઈને ચતુર પોતાનો સ્થાન તરફ પોતાના ઘોડાને દોડાવી જતો સર્વેએ જોયો.

ધારતા ૧૮ મી.

સાધુ વેશમાં રાજ-રાજનું સનમાન.

ચતુરની આ ચતુરાધ જોધને ઉલટી મેદનીએ હર્ષ મર્જનાથી ઉજળું નગરીને ગળવી મુકી. રાજ અને રાજનું મડળ આજુબની ગયું. જેને ક્ષત્રી બાણાવળીઓ પોતાની વીધાનો અમત્કાર બતાવવાને આવ્યા હતા; તેઓએ આ ચતુર ઠગારાની વીધાનો અદ્ભુત અમત્કાર જોધને નીચું ચાલી ગયા. અને તેઓના મોઢા ઉપર સ્થામતા પથરાઈ ગઈ. અને શરમ શરમના પોકારોની વચ્ચે પોતાના ધોણોને નમાણા સરખા હાંકતા હાંકતા ઉજળું નગરીનાં મેદાનને નમસ્કાર કરીને પોતાને સ્થાનકે નિકળી ગયા.

રાજની નજર ક્યાં હતી ! તે વાચક તારા જાણવામાં નહોં હોય) તો હું તે તને બતાવું છું તે તું જો ! આ સમે રાજની નજર ચતુર ઠગારાની ઉપરજ હતી. બધા બાણાવળીઓના બાણે ખાલી જતાને વાર છેવટે જ્યારે ચતુરના બાણે તે આરકામાં જોઈને રાખેલી આકર્ષિતા માથા ઊરાડી આરપાર નિકળી ગયું. તે જોતાજ રાજ તે બાણ ફેંકી પોતાના ધોડાને એડી મારી આડે ફેરવીને નગરીની અંદર લઈ ગયો. ને રાજએ જોઈ લીધું હતું. રાજએ એક દમ ત્યાં બેસી દરબારને બરખાસ્ત કરીને રાજએ મનમાં વિચાર કર્યો કે, આ તે ઠગ ક્યાં રહે છે શોધી કાઢીને તેની પુર્ણ પરીક્ષા કરવી.

આવા પ્રકારનો દંડ વીચાર મનમાં કરીને રાજ તુર્ત પોતાના મહેલમાં આવ્યો. અને કોઈ ન જાણે તેવી રીતે રાજએ બમણા વેશ ધારણ કરીને મહેલની નીચે ઉતર્યો;

રાજા દરતો દરતો અને અલખ ! અલખ ! જગાવતો જગાવતો ! જ્યાં માલણુ રહેતી હતી તેના દરવાજા આમળ આવી અહીં એટલામાં ચતુર કાંઈક કારણસર માલણુના ધરની બહાર નિકળી, ધરના ઉમરા ઉપર હતો તે જોતાજ રાજા ચેતી ગયો કે આજ કમ છે. એવો નિશચય કરીને રાજા બોલ્યો કે, 'હે ચતુર પુરુષ ! તું મહાભાગ્યશાળી છે. તું કાંઈ તેજોમય મૂર્ત છે. તેની સાક્ષી તારૂં કપાળ આપી રહ્યું છે. તું મહા જ્ઞાન છે ! શાસ્ત્રવેતા છે ! અને ધર્મશીલ છે તેની સાક્ષી તારી મુખાકરતિ આપી રહી છે. માટે બોક્ષાદે.

ચતુર—એ મહા જ્ઞાની ! શેના બોક્ષા જોઈએ છીએ !

યોગેન્દ્ર—હું કહું તેની ! બોલ તું આપીશ !

ચતુર—ધ્વજામાં આવે તે માગો. આપની ધ્વજાઓ પુરું કરવાને તમારો સેવક તૈયાર છે.

એટલું કહીને ચતુરે તે યોગેન્દ્રને હાથ પકડીને કહ્યું કે—યોગીરાજ ! ધર્માત્મા ! અંદર પધારો ! મારી માસાના વરને પવીત્ર કરો ! આપના મનમાં જે ધ્વજાઓ ઉત્પન્ન થઈ હશે તે તમારો આ કર્મકર ચર્ચનો દાસ પુરું કરશે ! આ પ્રાણુ તમારા છે ! આ દેહ તમારો છે ! આ દેહ તમારા ચર્ચની સેવા કરવાનું ઉત્કંઠીત છે માટે મહાશય ! આપ અંદર પધારો, રાજાએ મો મહાકાવીને કહ્યું કે, 'ભક્ત ! તારો સંત સાધુ પ્રત્યેનો આવો ભાવ જોઈને મને અતી આનંદ થયો છે. એટલું કહેતાની સાથે ચતુર રાજાનો હાથ પકડી પોતાના ઓરડામાં લઈ ગયો અને એક આસન આપી બેસાડી તેની વીંધીપુર્વક પુજા કરી.

રાજા પ્રસન્ન થઈને ચતુરની પરીક્ષા લેવા નીચે મુજબ સવાલ પૂછવા લાગ્યો.

ચ—તમારું નામ શું ?

અ૦—મારા બાપનું નામ તે મારું નામ.

રા૦—ત્યારે તમારા બાપનું નામ શું ?

અ૦—મારું નામ તે મારા બાપનું નામ.

રા૦—એમ કેમ બોલો છો ?

અ૦—સાહેબ મારું નામ વિષ્ણુ, અને મારા બાપનું નામ શ્રીકૃષ્ણ, માટે વિષ્ણુ કહો તો પણ એ અને શ્રીકૃષ્ણ કહો તોએ એ.

રા૦—તમારી કેટલા વર્ષની ઉમર છે ?

અ૦—સાહેબ, મારી ઉમર સતર વર્ષની છે.

રા૦—તમારો જન્મ કયું સાલમાં છે ?

અ૦—મારો જન્મ અડારસેની સાલમાં છે.

રા૦—હમણાં તો સંવત ૧૨૧૬ ચાલે છે, અને તમે કહો છો કે મને સતર વર્ષ થયાં તે શી રીતે થાય ? ૧૬ થયાં જોઈએ.

અ૦—સાહેબ, ત્રણ વરશે એક અધિક માસ એટલે પુરૂષોત્તમ મહિનો આવે છે, ત્યારે એક વર્ષે વધી જાય. માટે સતર વર્ષ ક્યાં છે. રાજ મનમાં વિચાર કરે છે કે આ વાત તો ખરી છે.

રા૦—તમે ક્યાંય નોકર છો ?

અ૦—હા, સાહેબ.

રા૦—તમારા શેઠનું નામ શું ?

અ૦—કહો તો પેહેલાં શેઠનું નામ દઉ. કહો તો વચલાનું દઉ, અને કહો તો છેલ્લાનું દઉ.

રા૦—તમારે કેટલા શેઠ છે ?

અ૦—મારે ત્રણ શેઠ તો મુખ્ય છે, અને તે શિવાય બીજા બધાએ છે, પણ આ ત્રણ શેઠની સલામ તો દરરોજ લીધે વિના ચાલેજ નહિ.

રા૦--પેહેલા શેઠનું નામ શું છે ?

અ૦--જનરૂં, કે સવારના પોહોરમાં ઉઠીને તેની સલામ લીધા
ખબર ચાલેજ નહિ.

રા૦--ખીજ શેઠનું નામ શું છે ?

અ૦--ધુધા, બપોર ચાપ કે તેની તાજમ લીધા વખર છુટકો
નહિ.

રા૦--ત્રીજ શેઠનું નામ શું છે !

અ૦--હંધ, ગમે તેમ થાય પણ રાત પડે કે તેના તાબેદારી
ઠુંઠાબા વખર છુટકોજ નહિ.

રા૦--એવી વસ્તુ કંઈ છે કે જે જાય તે પાછી મળેજ નહીં

અ૦--વખત.

રા૦--કોને ડાઘ લાગે તે ન જાય ?

અ૦--ઘાજ અથવા ઇજતને

રા૦--માણસ મરી ગયા પછી સ્વાર્ ગયો કે નહીં તેની રીતે
રીતે ખબર પડે ?

અ૦--જો માણસો તેનાં વખાણ કરતાં હોય તો જાણવું કે તે
સ્વર્ગે ગયો, અને બદબોધ કરતાં હોય તો જાણવું કે નહીં ગયો.

રા૦--સુખ આવે ત્યારે શું તજવું ?

અ૦--અહંકાર

રા૦--દુઃખના વખતમાં માણસે કેવી રીતે વર્તવું જોઈએ ?

અ૦--હીમત રાખી વર્તવું.

રા૦--કોનાથી ન સરમાવું ?

અ૦--મરીખ અથવા ધરડાં માખાપથી ન સરમાવું.

રા૦--માણસ સાથી તમ ન થાય ?

ચ૦—માયા અથવા પૈમાથી.

રા૦—ક્યા માણસને શરમ ન હોય ?

ચ૦—બ્યભિચારીને.

રા૦—કાણુ હંડ તે કાઈ ન દેખે ?

ચ૦—શીખ હંડ તે કાઈ ન દેખે.

રા૦—એવા દુષ્ટ માયાપ ક્યાં હશે, કે જે પોતાના ખચ્ચાને ખાઈ જાય ?

ચ૦—સાપ.

રા૦—એવાં દુષ્ટ છોકરાં ક્યાં કે જે માને ખાઈ જાય ?

ચ૦—વિંછીનાં ખચ્ચાં.

રા૦—આપણે મ્હોડે વખાણુ કરે. અને પાછળથી ખદબોધ કરે એવું માણસ કાણુ ?

ચ૦—વેશ્યા (કસબણુ)

રા૦—કોને જ્ઞાન ન હોય ?

ચ૦—રજુને.

રા—દુનીઆમાં દુઃખી કોને જાણુવો ?

ચ૦—દરજદારને (દેવાદારને)

રા૦—ત્યારે સુખી કોને કહેવો ?

ચ૦—જેને માથે દેવું નથી તેને.

રા૦—કોને રાત દિવસ કશી વાતની શીકર નથી હોતી ?

ચ૦—આગકને.

રા૦—કડવામાં કડવું શું ?

ચ૦—કડવું વેણુ.

રા૦—બુધ્ધિહીણ થવાનો પેહેલો રસ્તો કયો ?

અ૦—પરબી સાથે પ્રીત કરવી તે.

રા૦—કોની સાથે વાદ ન કરવો ?

અ૦—ઝળિયા સાથે.

રા૦—એવો કાણુ કે સો ગાઉ ચાલે પણ એની એ જગા

ઉપર હોય ?

અ૦—ધાંચીનો બળદ.

રા૦—ક્યા ચીજને કરતુરીનું ખાતર નાંખ્યું હોય પણ પોતાની
ગંધ મુકે નહી ?

અ૦—લસણ.

રા૦—કયું દ્રવ્ય નીચું કહેવાય ?

અ૦—કન્યા વેચીને લીધું હોય તે.

રા૦નજરે દીઠેલી વાત ક્યારે ખોટી પડે

અ૦—સ્વપ્નાર્માં દીઠેલી હોય ત્યારે.

રા૦—શરીરમાં રોગ શાથી થતો હશે ?

અ૦—આળસુ બેસી રહે અને ઉઘાગ ન કરે તેથી તેમજ
ખાધાની કદર ન રાખે તો થાય.

રા૦—ક્યા જનાવરની પુંછડી સો વરસ સુધી દાટી મુકી હોય
પણ વાંકીને વાંકી રહે ?

અ૦—કુતરાની.

રા૦—અંધો કોને જાણવો ?

અ૦—જેને વાંચતા લખતા આવડતું ન હોય તેને આખી જાત!
પણ અંધ જાણવા.

રા૦—નીચમાં નીચ ધંધો કયો.

અ૦—શીખનો.

રા૦—ક્યુ કામ કરવું તે કોઈને ન કહેવું ?

ચ૦—ધર્મનું કામ.

રા૦—પડતી દશા થાય ત્યારે ક્યાં ક્યાં ચિન્હ જોવામાં આવે?

ચ૦—આહાર, આજસ, ઊંધ, અને ધરમાં તથા કુટુંબમાં કુસંપનો વધારો થવા લાગે.

રા૦—શું દરવાથી બધા માણસો આપણા મિત્ર થાય

ચ૦—મીઠાશથી બોલાવિયે તો.

રા૦—શું કગવાથી બનતા માણસો આપણા દુસ્મન થાય

ચ૦—કડવું વચન કહેવાથી

રા૦—શ્રી અથવા પુરુષને શોભાવનાર કોણ ?

ચ૦—સમ્યતા અને સદગુણ.

રા૦—ધરણી લુપ્તથી માણસ કેમ શોભતું નહિ હોય.

ચ૦—રાત્રી જોનામાં સમ્યતા તથા સદગુણ નથી. તેને બેલવાની કદર હોતી નથી, તેથી તેનું કઠોર બાણ્ય તેના ઉમદા પોષકની ઢાંકી નાંખે છે

રા૦—ધેર બેઠે જાત્રા કયી ચાય ?

ચ૦—માખાપતી સેવા તેનું પુન્ય જાત્રા કરતાં પણ વધારે છે

રા૦—સર્વને અદ્ય ધનસાધ કોણ કરે ?

ચ૦—કાંટો. (તોળવાનો)

રા૦—ભાષ્યોમાં કુટુંબમાં અને વાહાલામાં વેર કોણ કરાવે?

ચ૦—પૈસો, શ્રી તથા જમીન.

રા૦—પ્રાણીને સૌથી વધારે વહાલું શું ?

ચ૦—પોતાનો જીવ.

રા૦—ક્યા માણસનો ભરોસો ન કરવો ?

ચ૦—જુદું ખોલનારનો.

રા૦—કમ વાત કોઇને ન કહેવી ?

ચ૦—જાની વાત કોઇને ન કહેવી.

રા૦—શું આપતાં પહેલાં માણસે ખુબ વિચાર કરવો ?

ચ૦—વચન આપતા પહેલાં ખુબ વિચાર કરવો, કે તે પો-

તાથી પણસે કે નહિ.

રા૦—ક્યા માણસનાં વખાણ કોઇ દિવસે ન થાય ?

ચ૦—લોભી માણસનાં.

રા૦—કોની નાતનો દીનપરદીન ઘટાડો સમજવો ?

ચ૦—જેની નાતમાં સંપ નથી તેની.

રા૦—માણસને ઊંચી અથવા નીની પદવી કોણ અપાવે ?

ચ૦—સંગત. “ જેવી સોખત તેવી અસર. ”

રા—આરે માસ સેવા કરીએ પણ પા કાઢાકે આપણો ખયાલ ન તે કોણ ?

ચ૦—પાણી તથા અગની.

રા૦—પેહેલેથી સ્વાદ ચખાડે અને પછીથી ખરાબ કરે તે વસ્તુ કયી ?

ચ૦—કેફ.

રા—મને ખાધામાં મીઠી વસ્તુ કયી ?

ચ૦—મનને ભાવે તે મીઠી વસ્તુ સમજવી.

રા૦—સર્વેથી ખાધામાં કઠરી વસ્તુ કયી ?

ચ૦—જે ન ભાવે તે.

રા૦—વગર મગે ધણા વંગથી દોઢનારી વસ્તુ કયી ?

ચ૦—કષ્ટના અથવા વિચાર.

વારતા ૧૯ મી.

ચતુરને રાજઆદી આપવા. અને દરબારમાં હાજર થવા
માટે રાજાએ પીટાવેલી દાંડી.

પોતે દીધેલા અભય વચનને પાળવા માટે રાજાએ દાંડી પીટાવી છે, ' જે હમે આજદીન સુધી નગરમાં બણી ઠગાઇઓ કરીને અનેક ભોળાઓને ભ્રામી હુમા છે, તેણે હવે આવી રીતે પોતાની ચતુરી ભરેલી ઠગાઇ કરવાના કામનો ત્યાગ કરીને અને તે સંબંધી મનમાં કોઇ પણ પ્રકારનો રાજ તરફથી ભય ન રાખતા, ઉમંગ. ઉમેદ અને હોશિયી રાજદરબારમાં આવી હાજર થવું ' હાજર થવાથી તેણે આજ દીવસ સુધીમાં રાજ્યના જેટલા અપરાધ કર્યા હશે તે સર્વ અપરાધથી તેને ક્ષમા કરવામાં આવશે. તેની સાથે તેની આવી વિચિત્ર અને તે વિચિત્ર ચતુરાઇને કોઇ પણ બણી 'કડ્યું' નહીં, તે ચતુરાઇની ઉપર પ્રસન્ન થઇ, તેના લાભકર્તા કંઇ પણ મહોટા અધિકાર આપવામાં આવશે, અર્થાત આ રાજઆદીનો સર્વ હક તેને અર્પણ કરવામાં આવશે.

આવા પ્રકારની સત્યપુર્વક આગ્રહી રાજના હુકમ સાંભળતાં જ ચતુરસીંહ રાજકુંવર યોગ અતુળી પોશાક પહેરી લઇ એક ધોડાઉપર સ્વાર થઇ રાજદરબારમાં જઇ, રાજાને સાતવાર પ્રણામ કરી ઉભોરજો,

રાજાએ પુછ્યું ' તમે કોણ છો ? અને ક્યાંથી આવ્યા ? અને આવવાનું કારણ શું ? "

ચતુરે જેણે પોતાની ચાલાકીથી બણાકોને હાડી અપુટ સંપતિ મળવી છે, આવા ચતુર હમારાને પકડવા માટે બણાક હુશીયાર અને અચળ અમલદારોએ બીડા ઉપર બીડા કડપીને કંઇકે પણ મહેનત કરવામાં બાકી રાખી નહોતી, છતાં અમલદારો પકડવાને બદલે, ચતુરના હાથમાં પકડાઇ જઇ ચતુરની ચાલાકીની ખુબીની ચાહતીરી કા-

મમ રહેવા માટે, ચતુરની શીક્ષા જોગી જતા હતા તેજ ચતુર હ-
મારો હુંજ છું. અને તે તમારા હુકમથી તમારા હરખારમા હાજર
થયો છું, મારા કામોને લીધે સર્વે લોકો અને ચતુરસીંહ હમારો હેડે છે.

રાજા - તમે કોઈ સારા ખાનદાનમા જન્મેલા હો એવા થાગો
છો, છતાં એવી હમાઈના કામ કરવામાં તમારા શો હેતુ સમાએલો
છે, છતાં એવી હમાઈના કામ કરવામાં તમારો શો હેતુ સમાએલો
છે તે જરા મને જણાવશો.

ચતુર—મહારાજ ! હું આપનોજ વારસદાર પુત્ર છું, અને તેની
ખાત્રી કરી આપવા માટેજ મેં આ ચતુરાઈ બરેલા કામો કર્યા છે,
તે સીવાય મારો બીજો કોઈ હેતુ નથી.

રાજા—અરે ચતુર ! તું મારો દીકરો કેવી રીતે થયો ? તે
મને તું સમજાવ તો ખરો ?

ચતુર—પિતાજી ! વિક્રમ ચરિત્ર કરતાં સ્ત્રી ચરિત્ર બધું ઉંડું છે.
એ વાતની પરીક્ષા કરવા માટે, જે બ્રાહ્મણ કન્યા સાથે તમે વીવાહ
કરી, તેણીને ગામ બહાર એક મહેલમાં રાખી. તેની આસપાસ ચોડી
પહેરો રાખ્યો હતો, તે આપની સ્ત્રીકળા સ્ત્રીનો હું પુત્ર છું.

આ વાત સાંભળતાંજ રાજાએ તરત એક ઘોડેસ્વારને મોકલી
પોતાની શસ્ત્રીકળાને તેણીના મહેલમાંથી તેડી મંગાવીને પોતાની સ-
ન્મુખ ઉભી રાખી, તેણીને પુછ્યું કે, 'આ મમે સર્વ સામે જે
માણસ ઉભો છે તે તને શું થાય ?

શસ્ત્રીકળા—મહારાજ ! એ તમારો અને મારો બંનેને પુત્ર
થાય છે, તે સાંભળીને રાજા ચડીતઃ ઊઠીને બોલ્યો કે 'હે શસ્ત્રી કળા
તું આટલું બધું જુદું કેમ બોલે છે, તારાને મારાં લગ્ન થયાં છે
ત્યારથી તે અત્યાર સુધી તારી અને મારી વચ્ચે કોઈ પણ પ્રકારનો
બીલકુલ સંબંધ થયો નથી, છતાં એ પુત્ર તને કેમ થયો ? તેના

જઝ્યાએ બેઠા પછી રાજાએ શયીકળા સાથે વીચાહ કરવાનો હેતુ શું હતો તે બધાને કહી સંભળાવ્યું, અને વીચાહ થયા પછી શયીકળાએ સ્ત્રી ચરીત્રની ચતુરાઈ દેખાડવા માટે શું શું કીધું અને તેથી ચતુર ઠગની ઉત્પત્તિ કેમ થઈ, અને તેણે આજ સુધી કેવા કેવા ચતુરાઈના કામો કીધાં તે સંક્ષેપમાં દરબારને કહી સંભળાવ્યાં પછી જે જે ભોંકાને ચતુર ઠગે ઠગીને ખળંતો લુટી લઈ ભેગો કર્યો હતો, તે માલજીના ધરમાંથી મંગાવી દરબારમાં રાખેલ હતો, તે માલજીની સમક્ષ તે ખળનાને જાહેરમાં મુકી સરવેને હુકમ કરવામાં આવ્યો કે, જેનો માલ મેં લુટ્યો છે. તેઓએ આ ખળનામાંથી પોતાનો માલ જોઈ જાળીને લઈ લેવો.

એક ક્ષણમાં શરવેએ પોતાનો ખળનો જોઈ જાળી લઈ પોતાના સ્વાધીનમાં લઈ હસતાં હસતાં અને ચતુર ઠગને આશીરવાદ આપતાં પોતાને સ્થાને ચાલતા થયા આ મામલો ખતમ થયા પછી ચતુર માલજીને પોતાની માતા પાસે કાયમ રહેવા માટે રાજાની પરવાનગી માગી; રાજાએ માલજીને શયીકળાની દાસીની પદવી આપી. શયીકળાની સાથે રહેવાની પરવાનગી આપી, અને પોતાને જાણે આજે જ નવો પુત્ર થયો છે, એવા આનંદથી ભેગા થએલા ભોંકાને સારા ઇનામો આપી આખા ગામમાં પેંડા વહેંચાવ્યાને ચતુરનું નામ સવાઈ વીકરમ એવું નામ રાખી તેને રાજ્ય લાયકની વિદ્યા શીખવા માટે જુદી જુદી કળાના જુદા ગુરુઓ પાસેથી અભ્યાસ કરવાની ગોઠવણ કરી આપી.

બીજો ભાગ સમાપ્ત.

હવે પછી બહાર પડેલાં પુસ્તકો.

ચતુરર્થીક હાસ્ય ભાગ પહેલો.	રૂ. ૦—૮—૦
ચતુરર્થીક હાસ્ય ભાગ બીજો.	રૂ. ૦—૮—૦
ચતુરર્થીક હાસ્ય ભાગ ત્રીજો.	રૂ. ૦—૮—૦
ચતુરર્થીક હાસ્ય ભાગ ચોથો.	રૂ. ૦—૮—૦
બાદશાહ ખીરમજ ૧ થી ૧૮ ભાગ.	રૂ. ૧—૪—૦
ચંદ્રકળા અને બહુરૂપીઓનું બજાર. ભાગ પહેલો. રૂ. ૧—૮—૦	
ચંદ્રકળા અને બહુરૂપીઓનું બજાર ભાગ બીજો. રૂ. ૧—૮—૦	
પૈસા કેમ કમાવા ધનવાન થવાની કુંચી. ... રૂ. ૧—૮—૦	
હુબર પ્રકાશ ૨૦૦૦ હુબરો. રૂ. ૧—૮—૦	
લેખચંદ્રીકા, અથવા પત્રવહેવાર રૂ. ૧—૦—૦	
માયાવી મોહની ડોટકટીચની વારતા. રૂ. ૩—૦—૦	
મહા ભારત રામગમણીનું વ્યાસ વલ્લભરામનું બનાવેલું રૂ. ૭—૦—૦	
સતી લીલાવતી, વેશ્યા જિમાં હસાયલો શેઠનો છોકરો તેને પોતાની બૈરી કેરી રીતે સુધારે છે તેનો આખેકુંમ ચિતાર. રૂ. ૨—૦—૦	
હીંદીરાજસ્થાન. આશરે ૧૫૦૦ પાનાનું બાષાવાગામે બનાવેલું. રૂ. ૧૫—૦—૦	

પ્રગટ કર્તા અને વેચનાર,

શાહ નારણલાલ મોતીલાલ બુકસેલર.

રીઝીશન—અમદાવાદ.

બહાર પડી શુક્રો છે. બહાર પડી શુક્રો છે.
Treasure of Correspondence.

ટેઝરી ઓફ કોરેસ્પોન્ડન્સ

યાને

પત્રવ્યવહારનો ખજાનો.

કદ રોયલ ૧૬ પેજ લગભગ ૪૦૦ પાનાં.

ઈંગ્લેન્ડનું થોડું યા અધિક્યર્થ જ્ઞાન ધરાવનારે ખાસ રાખવા
લાયક અત્યાર સુધીમાં બહાર પડેલી આવી કોઈ પણ ચોપડી કરતાં
તદન બુદ્ધિજીવ દેશરતમાં બાહોશ અનુભવી શિક્ષકને કાંચે લખાયેલું
અને ઈંગ્લેન્ડનું સાઈ જ્ઞાન ધરાવનાર બાહોશ બ્યાપારીએ સિવાઈઝ
કેલું આ પુસ્તક ઈંગ્લેન્ડમાં પત્રવ્યવહાર કરવા માગત. હોય તેને
ઉપયોગી થઈ પડ્યા વિના રહેશે નહીં. આ પુસ્તકમાં દરેક વિષય
ઉપર કામળ યા ચીડી લખવાના નમુના આપ્યા છે.

ખા. ૧ માં સાધારણ ઉપયોગમાં આવતી ચીઠ્ઠી પત્રીઓ આપવામાં આવી છે

ખા. ૨ માં રનેડીઓએ, સગા વદાલાઓએ, ઝોળખાણ પીઠાણવાળા
ઓએ તથા બંન ઝોળખાણના અભણ્યા માણસોએ માંદોમાંદો
લખવાના પત્રો આપવામાં આવ્યા છે.

ખા. ૩ માં દરેક જાતની અરજીઓના નમુના, રાજીનામાના નમુના વગેરે
આપવામાં આવ્યું છે.

ખા. ૪ માં બ્યાપારી પત્રો એકને લગતા કામકાજના પત્રો વગેરે બ્યાપારી
ને લગતા પત્રો આપવામાં આવ્યા છે.

એક નકલ ખંભાતી ખાતે કરશે. કીમત ૧-૮-૦.

ન.રંજીલાલ ભોતીલાલ શુક્લેસર. ત્રીચીરાડ—અમદાવાદ.

